Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 1 september 2012

MUZIEK
Robert Rojer speelt Rudolf Palm 3

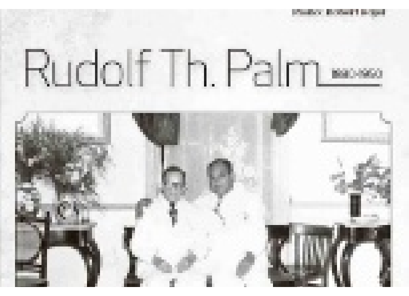

REPORTAGE
Dias Latinos in Nijmegen 5

BUSINESS
RYLA voor gemotiveerde jeugd 10

September Schoonmaakmaand

'Geen geoliede machine'

Met een loader aan de schoonmaak te Jan Kok na de rampzalige olielekkage. Foto: Ken Wong

Wat een ironie; een week voor het begin van de september-schoonmaakmaand krijgt Curaçao te kampen met een olieramp eerste klasse. In plaats van dat organisaties in het kader van september-schoonmaakmaand grote schoonmaakacties op touw zetten, schoolklassen goeiig cups, foambakken en bierflesjes van anderen uit de kunuku verwijderen en wij het milieubeleid weer eens onder de loep nemen en tot de conclusie komen dat er het afgelopen jaar weer niets is veranderd, staan we met z'n allen in de modder olie te scheppen.

Tekst: Lisette Keus

Oeps, te laat gereageerd! En met de vinger wijzend kijkt iedereen om zich heen wie hier verantwoordelijk voor is, wie het moet gaan opruimen en wie de kar moet gaan trekken. En ja, het is een milieuramp die de 'alledaagse' problemen overtreft - het is niet zomaar een papiertje dat iemand uit het raam gooit of een particulier die zijn of haar afval dumpt, wat nu overigens ineens onschuldig lijkt - maar het lijkt wel degelijk op een uit de hand gelopen cultuurverschijnsel. Want zo doet menigeen de laconieke houding ten opzichte van de natuur en het milieu immers altijd af: 'cultuur' en 'mentaliteit'.

Zelfs demissionair minister van Gezondheid, Natuur en Milieu Jacinta Constancia, die wij al een paar weken geleden spraken over het milieu en milieubeleid, gaf als verklaring voor het vele zwerfvuil op Curaçao: "Er wonen teveel slordige mensen op een te klein eiland. Teveel mensen hebben geen 'care' voor het land. Er heerst een cultuur van 'ze komen het wel halen' en 'het wordt toch wel weer schoongemaakt'."

Sinds 2008 bezig

Maar nu is het niet het papiertje dat langzaam door de elementen wordt verteerd, door schoonmaakactievrijwilligers wordt opgeprikt of door hardwerkende Selikor-medewerkers wordt meegenomen. Nu heeft het direct verstrekkende gevolgen voor de natuur en gaat het herstel jaren duren.

Nog langer dan het duurt om een wet te maken, beleid te ontwikkelen en conform de regels te handhaven. Want wist u dat er al vanaf medio 2008 een programma loopt ter versterking van de milieucontrole en de naleving van de bestaande? Gefinancierd door Usona, ook wel een project onder de noemer Sociaal Economisch Initiatief (SEI). Deze projecten zijn gericht op een structurele aanpak van de huidige sociaal-economische problemen en hebben als einddoel een duurzame verbetering van het sociaal-economisch perspectief van de bevolking te realiseren. Zeker 500.000 gulden is hiervoor uitgetrokken, tenminste volgens een rapport van Usona. Constancia heeft het zelfs over het dubbele. Maar wat is hiermee gebeurd?

Constancia: "Iedereen weet dat de Milieudienst al jaren niet naar behoren functioneerde, dus zijn we begonnen met een reorganisatie. Er was geen milieubeleid, maar we hebben nu een beleidsnotitie. Er is bijna een nieuwe hindervergunning voor de Isla en de Milieudienst is aan het reorganiseren, we willen de Milieudienst versterken. Het was een SEI-project en we hebben één miljoen gulden uitgegeven aan vijf verschillende consultants, elk van hen heeft de opdracht gekregen een gebied te onderzoeken en hierover te adviseren."

Reorganisatie

Zo was Balance Consultancy Group belast met de functieomschrijvingen binnen de Milieudienst. DMC heeft het beleidsplan ontwikkeld, het afdelingsplan, het jaarplan en de basiscursus. Starview ontwikkelde de processen. Centric heeft het automatiseringspakket geleverd en Tauw de hindervergunning onderworpen aan een revisie. "De trajecten zijn bijna afgelopen en dan gaan we er snel mee starten", aldus een tevreden minister.

Al jarenlang vast onderdeel van het straatbeeld: langs de weg gedumpt afval, in dit geval in de omgeving van Ronde Klip. Foto: archief.

Ook de mangroven zijn zwaar aangetast door de olieramp. Foto: Carmabi.

Zie het voor je: vijf rapporten met pakkende titels en gekleurde ringbandjes liggen op het bureau van de minister, ondertussen staat de Curaçaose bevolking met blaren op de handen olie te scheppen. Oeps, te laat gereageerd,

Volgens het businessplan dat het ministerie van Gezondheid, Natuur en Milieu in 2010 presenteerde zou er in het eerste kwartaal van 2012 een beleidsplan liggen ten aanzien van het handhaven van wettelijke milieuregelingen. Maar dit werd niet gehaald en echt antwoord op de vraag waarom het zo lang moest duren en dus al die tijd de Milieudienst heeft stilgelegen en iedereen kon doen en laten wat hij of zij wilde, krijgen we niet. Het is wellicht ook gewoon beter om vooruit te kijken. En wat blijkt, er schijnt eindelijk wat te gebeuren.

Paul Burgos is namelijk sinds iets meer dan een maand het nieuwe hoofd van dienst. Een zware taak, want alle ogen zijn erop gericht. Curaçao wacht al jaren op de verlosser. Is hij de man die de milieuregels ten aanzien van de bevolking op Curaçao, en natuurlijk met name ten aanzien van de Isla, gaat handhaven? Burgos is dan ook voorzichtig in zijn uitspraken en benadrukt zijn verse aantreden. Burgos: "De implementatie van de adviezen van de consultancy-bureaus is al begonnen, we hebben het beleidsplan en het jaarplan en de hindervergunning van de Isla ligt bijvoorbeeld nu ter advisering bij de diensten. De vergunningaanvraag is geautomatiseerd en we zijn verhuisd. Uiteindelijk wordt handhaving de belangrijkste doelstelling van de reorganisatie. Door middel van een nieuwe organisatiestructuur willen we adequater gaan handhaven. De hindervergunning aan de Isla is aan revisie onderhevig, dat is heel normaal. En in dat proces zijn we nu. En dan handhaving en controle. We hebben zes nieuwe mensen opgeleid; zij hebben een basiscursus gehad en in de toekomst gaan dat er meer worden."

Illegaal dumpen

Constancia: "Tijdens de reorganisatie was er een beperkte capaciteit, zowel aan mensen als aan communicatiemiddelen en voertuigen. Maar we hebben nu twintig werknemers en hebben als uitgangspunt dertig personen. Zij worden allemaal opgeleid. Ook moeten we de bevolking bewust maken en de achterstand aan leges innen. Mensen betaalden hun leges niet en niemand die daar achteraan ging. Ook was er een achterstand van 900 aanvragen voor milieuvergunningen, die zijn bijna allemaal weggewerkt. En wat een groot probleem is, is het illegaal storten van vuil. Dat gaan we ook aanpakken. Wat er gebeurt is dat mensen storten en dan wordt een aannemer ingehuurd door Selikor om het vuil op te halen. Hij krijgt hiervoor betaald en stort het dan weer ergens anders. Hij moet namelijk voor de landfill betalen en dat wil hij niet. Dan wordt hij weer gevraagd door Selikor om het op te ruimen. Dit is een groot probleem. Ook het storten van oud frituurvet is een probleem. Mensen weten niet wat ze ermee moeten doen en dumpen het dan maar in de mondi."

Een simpele oplossing voor dit probleem lijkt het verstrekken van informatie, zodat mensen wel weten wat ze ermee moeten doen en camera's plaatsen op de geliefde vuilstortplaatsen zoals Sint Jorisbaai, maar volgens Constancia is dit laatste geen optie: "Juridisch gezien mag je geen camera's ophangen wegens privacyredenen."

Privacyredenen? Iets waar Facebook in ieder geval geen probleem van maakt. En dat is meteen de trend van de laatste tijd en wellicht een stap naar een schoner Curaçao: gebruik van social media in de strijd tegen milieudelicten. Want waar men een aantal jaren geleden nog ongestoord kon dumpen en het stilletjes aan iedereen voorbij ging, is Facebook tegenwoordig een goed medium geworden in de verspreiding van de ontdekking en de verspreiding van de moraal dat dumpen niet kan. Wekelijks posten namelijk oplettende burgers foto's van gedumpt afval, wat vaak vele onthutste reacties uitlokt.

En ook nu weer met de olie bij Jan Kock is Facebook het communicatiemedium om zoveel mogelijk mensen zo snel mogelijk te bereiken. En het werkt. De vrijwilligersorganisaties doen oproepen voor hulp en men komt helpen. Men wordt op de hoogte gehouden van de laatste ontwikkelingen en zelfs al heb je niet met je handen in de olie gezeten, op je porch word je geconfronteerd met trieste foto's van het Curaçaose milieu. En natuurlijk is een Milieudienst van groot belang, maar een verandering van cultuur en mentaliteit ook. Dus misschien moeten we met z'n allen maar niet meer wachten op die geoliede machine, maar meer zelf de verantwoordelijkheid nemen. Ruim die foambak op (ook al is die niet van jou), gooi je blikje niet schaamteloos ergens neer en sluit je aan bij Amigu di Tera, SMOC, Uniek Curaçao, Lionfish Elimination Team, Carf of een andere organisatie. En vooral in september-schoonmaakmaand.

September Schoonmaakmaand

Fundashon Kòrsou Limpi Bunita (FKLB) riep in 1996 de maand september uit tot de 'Nationale Schoonmaakmaand'. Het idee: een maand lang spannen burgers, het bedrijfsleven en de overheid zich samen in voor een schoner Curaçao, te land, ter zee en in de lucht.

Het is eigenlijk een soort deelname aan de internationale campagne de 'Clean Up The World Weekend'. Ian Kierman, afkomstig uit Australië, is het brein achter dit wereldwijde succes. In 1988 nam hij als solozeiler deel aan de BOC-zeilrace en zag tot zijn grote ontzetting de ernstig vervuilde zeeën. Hij had zich verheugd op de 'schoonheid' ervan, op het zien van bijvoorbeeld Sargasso's legendarische gouden zeewier, maar hij zag luiers, plastic emmers en nog meer troep.

Terug in Australië zette hij een actie op en riep via vrienden en familie de inwoners van Sydney op om met z'n allen de haven van Sydney schoon te maken. Zo kwam het dat in 1989 de eerste schoonmaakactie plaatsvond.

ÑAPA 2012
Nr. 30

INHOUD

September Schoonmaakmaand 1
Spotlight 2
Rojer speelt Palm 3
Gezondheid 4
Dias Latinos Amersfoort 5
Cultuur Agenda 6
Historie Literatuur 7
Varia Puzzels 8
Eten&Drinken Rosbief in Krioyo-saus 9
RYLA voor gemotiveerde jeugd 10
Business Columns 11
Business Rubrieken 12
In bedrijf 13
Toerisme: Grotten van Hato 14

Colofon

BLADMANAGER
Karin Wooning
EINDREDACTEUR
Hans Vaders
ADVERTENTIES
Marloes Tak
VORMGEVING
Wendela Ataliede
Sarah Kuiper
Aan deze Ñapa werkten mee:
Marja Berk
Marius Bremmer
Monique Casimiri
Verele Ghering
Margot Hack
Joop Halman
Erik van Kampen
Lisette Keus
Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Eline Lotter Homan
Wouter Mol
Milangela Plate
Jan de Ruijter
Hans Vaders
Bertine Vermeer
Mineke de Vries
May Voges
Miriam de Windt
Ken Wong
Karin Wooning
Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao
Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com
Adverteren?
Bel Marloes Tak
767-2000
advertentienapa@amigoe.com

Curaçaose diepzeeriffen:

Onbekende wereld ontleed

Begin augustus waren er zeven wetenschappers van het Smithsonian National Museum of History in Washington DC op Curaçao om zelf te ervaren hoe groot de rijkdom in de wateren rond Curaçao is.

Tekst: Judice Ledeboer

Curaçao staat momenteel volop in de belangstelling bij deze wetenschappers die onderzoek doen naar diepzeeriffen. De reden dat onderzoekers van het Smithsonian naar Curaçao kwamen is de aanwezigheid van de mini-onderzeeër. Deze mini-onderzeeër, de Substation, heeft zijn thuishaven bij het Sea Aquarium en er kan met deze kleine onderzeeër tot grote dieptes gedoken worden. Onderzoek naar het leven op dieptes tot 400 meter zijn van onschatbare waarde voor de wetenschap.

Marien biologe dr. Carole Baldwin, één van de wetenschappers, komt regelmatig naar Curaçao en gaf onlangs een lezing over de mogelijkheden voor onderzoek. Dutch Schrier, die ervoor zorgde dat er een samenwerking ontstond tussen het prestigieuze museum uit Washington, waar 28 miljoen bezoekers per jaar komen en het Substation, is trots op wat hij bereikt heeft. "We zijn een nieuw land en we moeten naar de mogelijkheden kijken waarmee we met succes competitief kunnen zijn ten opzichte van andere landen en eilanden", zei hij bij de introductie van de marien biologe. Hij ziet veel mogelijkheden met het Substation, voor onderzoek, maar ook voor het toerisme. Een duik naar dieptes van 150 meter is een unieke ervaring. De wetenschappers zijn helemaal lyrisch over de mogelijkheden met het Substation. Er zijn in 2011 in de wateren rond Curaçao meer dan 200 soorten (krabben, vissen, zeesterren) gevonden die thans onderzocht worden en daar zitten een groot aantal soorten bij die nog nooit eerder gezien zijn. Nieuwe soorten dus.

De onderzoeken die hier gedaan worden vallen onder het DROP-project, het Deep Reef Observation Project. Er werken 20 wetenschappers van het Smithsonian National Museum of History in dit DROP-project. Missie van het project is om verspreiding van kennis te vergroten. Het gehele traject van het vinden van een nieuwe soort totdat deze beschreven is neemt maanden en soms ook jaren in beslag. Het benoemen van een soort is bekend in de wetenschappelijke wereld als binomiale nomenclatuur. Elke naam moet bestaan uit twee woorden: de ene is de moderne Latijnse of wetenschappelijke term voor het geslacht en de tweede is het identificerende woord voor de bepaalde soort (zie kader).

Baldwin legde stap voor stap uit hoe er wordt gewerkt bij het naar boven halen van (nieuwe) soorten organismen. "Als we beneden iets gevonden hebben, dan nemen we dat direct mee naar het laboratorium." Bij het Sea Aquarium is een klein laboratorium waar de eerste handelingen voor onderzoek al gedaan kunnen worden. "Er wordt een dna-analyse gedaan en het exemplaar wordt op alcohol gezet. Een exemplaar dat onderzocht wordt, wordt ook aan alle kanten gefotografeerd, omdat de kleuren in alcohol verdwijnen."

Volgens Baldwin is het beschrijven van soorten alleen mogelijk als er meerdere exemplaren verzameld worden. Op het moment zijn er diverse vissen, krabben en andere dieprifsoorten gevonden waarvan de onderzoekers nog maar één exemplaar hebben. "We moeten er meer vangen om bijvoorbeeld vast te kunnen stellen wat een mannetje of vrouwtje is", aldus de wetenschapper. "Zo hebben we al diverse soorten van de schorpioenvis gevonden en nieuwe soorten van de cone-shell." De vraag blijft natuurlijk altijd 'hoe weet je dat je een nieuwe soort hebt gevonden?' Er moet dus veel gedetailleerd onderzoek gedaan worden, leefomstandigheden moeten vergeleken worden, kleurpatronen onderzocht en we moeten vergelijken met soorten die we al gevonden hebben. Interessant is ook dat dieren zich aanpassen aan hun omgeving. Dat is duidelijk geworden bij schelpen die we vonden waar een bepaalde soort heremietkreeft in huisde. Deze heremietkreeft heeft zich 'aangepast' aan de schelp en daarmee is een nieuwe soort ontstaan."

Wat kan al deze wetenschap doen voor het land Curaçao? Schrier heeft daar een duidelijk antwoord op. Er zijn plannen om in de komende jaren ruimtes en lokalen te creëren bij het Sea Aquarium om scholieren kennis te laten maken met de onderwaterwereld. "De kennis moet hier blijven voor onze nakomelingen."

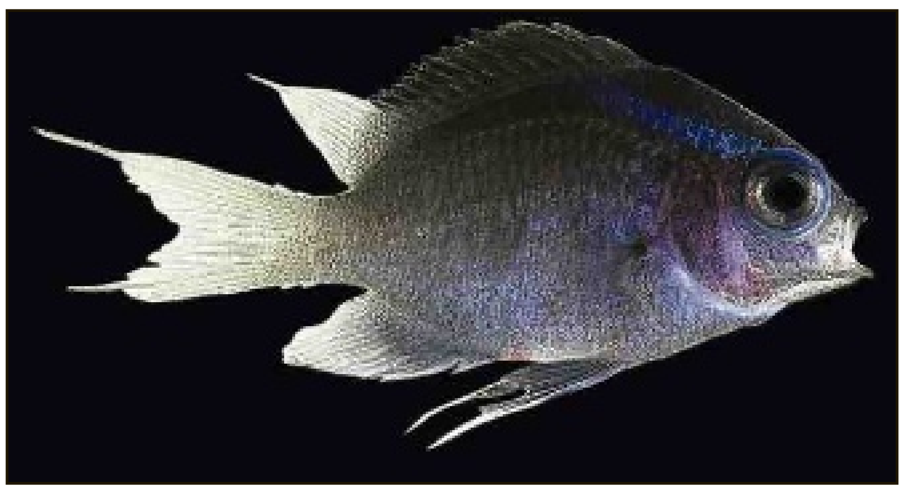

Van boven naar beneden nieuwe soorten uit respectievelijk de families 'Chromis', Varicus en 'Bellator' . Over de naamgeving van nieuwe soorten: zie kader 'Nomenclatuur'.

Nomenclatuur

Wanneer een dier wordt ontdekt, is het eerst nodig om te bepalen of het een nieuwe soort is of een nieuwe ondersoort of slechts een variant van een reeds beschreven en bekende soort. Er zijn echter veel regels die moeten worden gevolgd bij het benoemen van een soort, allemaal vastgelegd door de International Code of Zoological Nomenclatuur (ICZN) wanneer het dieren betreft, of de Internationale Code voor de Botanische Nomenclatuur (ICBN) voor planten.

Iedere wetenschappelijke soortnaam is een samenstelling van twee delen, namelijk de geslachtsnaam en de soortnaam. Een naam van een nieuwe soort komt tot stand met de datum van publicatie van de formele wetenschappelijke beschrijving. Zodra de ontdekker / wetenschapper het nodige onderzoek heeft verricht om vast te stellen dat het ontdekte wezen een nieuwe en voorheen onbeschreven soort vertegenwoordigt, worden de wetenschappelijke resultaten samengevat in een manuscript en voorgelegd aan een wetenschappelijk tijdschrift. Zodra het manuscript is geaccepteerd voor publicatie en de naam is afgedrukt, is de naam van de nieuwe soort officieel. Zodra een soortnaam is toegekend en goedgekeurd, kan deze in het algemeen niet worden veranderd, behalve in het geval van fouten.

(Bron: Wikipedia)

Oceanen

Ons aardoppervlak bestaat voor 70,9 procent uit water en voor 29,1 procent uit land. Van de 70 procent water is 3 procent zoet. Onze oceanen zijn dan ook met recht een bron van leven. Men vindt er de prachtigste, meest bizarre en kleurige planten en dieren.

Dagelijks worden er nieuwe soorten ontdekt, want oceanen worden volop onderzocht. We hebben naar schatting pas 1 procent van het leven in de oceaan in kaart gebracht. De mens heeft er alle belang bij om zuinig om te gaan met de oceanen, want niet alleen het zeeleven is afhankelijk van kraamkamers, ook de mens kan niet zonder. Het koraal is een van de belangrijkste kraamkamers van de zee. Men vindt hier veel soorten zeedieren.

Koraalriffen noemt men ook wel de 'tropische regenwouden van de zee'. Koraalriffen behoren tot de mooiste, rijkste, oudste en meest complexe ecosystemen op de wereld. Hoewel koraalriffen minder dan 0,25 procent van de zee beslaan, is een kwart van alle vissoorten er direct of indirect van afhankelijk. Vissen, weekdieren, sponzen, kreeftachtigen, zeeschildpadden en zeezoogdieren vinden er hun voedsel of gebruiken het rif als schuilplaats en kraamkamer.

(www.wnf.nl)

Soorten

Levende wezens worden ingedeeld in soorten, die op hun beurt onderverdeeld worden in geslachten, families en hogere (grotere) groepen. Tot op heden zijn er ongeveer 1,9 miljoen soorten ontdekt en benoemd.

Dit aantal is nog steeds een schatting aangezien er tot nu toe geen centrale registratie van de soorten is, hoewel er inspanningen worden gedaan om vast te stellen dergelijke soorten te registreren. Het werkelijke aantal soorten dat op aarde is, is niet bekend en wordt zeer globaal geschat tussen de 5 en 200 miljoen.

Nieuwe soorten worden voortdurend ontdekt. In 2010 wordt geschat dat er 18.225 nieuwe soorten werden ontdekt en wetenschappelijk beschreven, plus een extra 2.140 fossiele soorten die vermoedelijk zijn uitgestorven.

(Bron: Wikipedia)

Foto van de week

Hooguit zien wij ze soms ineens de weg over schieten, vlak voor de auto. Hopen dat het net goed gaat...

Henk Pasman echter kreeg de kans om in de 'knoek' naast zijn huis dit Curaçaos konijn rustig te fotograferen.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem naar napa@amigoe.com

Thuis

Zomervakantie (1)

Tekst: Monique Casimiri

Gaan we naar Italië of naar Spanje? Het hele voorjaar had Italië de voorkeur. Via Oostenrijk doorsteken naar Italië. Naar het mooie weer. Op het laatste moment kwam Spanje om de hoek kijken. Ook leuk. Ook te rijden.
We zouden vrijdag vertrekken en de donderdagavond ervoor besloten we dat het toch Italië zou worden en dat we ook maandags pas zouden vertrekken. De eerste nachten zouden we immers doorbrengen in Zuid-Duitsland en Oostenrijk en daar was het heel slecht weer. Veertien graden en regen. Geen weer om een tent op te zetten, laat staan te gaan kamperen.
Zondagmiddag ben ik de spullen gaan klaarzetten. Alles wat mee moest bij elkaar. Ondertussen werd het laatste stuk van het huis verbouwd door mijn man. Hij hielp dus niet mee met inpakken. En dat was een cruciale fout bleek later.
We reden de eerste dag tot ver in Duitsland. Zo'n honderd kilometer voor de Oostenrijkse grens zochten we een camping. Een mooie camping, op een hoog plat. We zouden er maar één nacht blijven en voor deze ene nacht hadden wij een kleine tent gekocht. Zo'n tent die je opgooit en hij staat. Alleen een scheerlijntje spannen en klaar is Kees. Thuis geoefend, ging geweldig. We pakken de tent uit de hoes en gooien hem op. Hij ontvouwt zich mooi, komt neer en plof. Hij zakt als een plumpudding in elkaar. Alle stokken steken overal uit en er is niets meer over van de mooie, voor één nacht tent. Weer inpakken, om bij de winkel verhaal te halen, is een onmogelijke taak. De tent laat zich niet meer invouwen, de stokken weigeren elke buiging. We besluiten om de stokken eruit te halen en daar te laten. We nemen ons verlies en besluiten om de grote tent op te zetten.
Die staat sneller dan verwacht. 'Schat, waar is de binnentent', hoor ik mijn man zeggen. 'Die zit ook in de zak', antwoord ik, maar ik vrees voor het ergste. Ja hoor. 'De binnentent zit in een aparte zak, heb je die niet ingepakt?'
'Nee', zeg ik, en ik voel de woede omhoog borrelen. Ik heb de campingspullen ingepakt. Ik vond het al knap dat ik alles had gevonden. Was stiekem best trots op mezelf. Nu even niet meer. En mijn man staat krom van het lachen. Hij ziet er de humor wel van in. Ik stond op het punt om naar huis te rijden.
Inmiddels zijn we ervaren kampeerders hoor. Van de kapotte opgooitent hebben we provisorisch een binnentent gemaakt. Bij gebrek aan grondzeil (ook vergeten) hoopten we op een droge nacht, wat ook gebeurde. En de volgende dag in Oostenrijk hebben we eerst een bezoek gebracht aan een bouwmarkt, waar we het grondzeil kochten.
Deze Antilliaan krijgen ze niet meer gek hoor. Nu was het de binnentent. Een vorige keer hadden we wel stoelen bij ons, maar geen tafel. En weer een andere keer wel bestek, maar geen borden. Ik ben benieuwd welk essentieel onderdeel we de volgende keer missen. En zolang het bij kamperen blijft valt het wel mee.

Nieuwe cd Maduro Muziek Stichting:

Robert Rojer speelt Rudolf Palm

De Maduro Music Foundation bracht recent een bijzondere cd uit met pianomuziek van de Curaçaose componist Rudolf Palm (1880-1950). De pianopartij wordt gespeeld door de bekende medicus-musicus-componist Robert Rojer.

Tekst: Joop Halman

De Ñapa heeft afgelopen jaar in een drieluik aandacht besteed aan de veelzijdige musicus en componist Rudolf Theodorus (shon Dòdò) Palm. Rudolf Palm begon op zevenjarige leeftijd met het nemen van fluitlessen bij zijn grootvader, de Curaçaose musicus en componist Jan Gerard (shon Gerry) Palm (1831-1906). Hij leerde vervolgens op dertienjarige leeftijd klarinet, op veertienjarige leeftijd piano en op zeventienjarige leeftijd saxofoon spelen. Ook kreeg hij van Jan Gerard Palm onderricht in algemene muziekleer, harmonieleer en compositie. Contrabas, mandoline, orgel, cuarto en gitaar heeft hij zichzelf aangeleerd.

Op een aantal gebieden trad Rudolf Palm in de voetsporen van zijn leermeester. Zo werd hij al op negentienjarige leeftijd kapelmeester van de Stedelijke Schutterij. Hij zette hiermee een Palm-traditie voort die al in 1841 begon met Frederik Wilhelm Palm. In 1901 werd Rudolf Palm benoemd tot organist van de Verenigde Protestantse gemeente in de Fortkerk op Curaçao. Hij bleef ruim 40 jaar organist in de Fortkerk en combineerde deze functie gedurende lange tijd met die van organist in de synagoge Emanu-El (1911-1950), de synagoge Mikvé Israël (1926-1928) en die van organist bij de Loge Igualdad (1903-1950).

> Rudolf Palm maakte naam als componist van wat bekend geworden is als typische Curaçaose dansmuziek.

Rudolf Palm nam in 1901 het initiatief tot de oprichting van het uit twintig leden bestaande kamerorkest Los Dispuestos en een aantal jaren later het sextet Los Seis. Verder was hij dirigent van De Harmonie. Als solist gaf hij diverse orgelconcerten en ook als begeleider aan de piano trad hij talrijke malen op. Verder maakte hij vele jaren deel uit als fluitist van het Curaçaosch Philharmonisch orkest.

Rudolf Palm maakte naam als componist van wat bekend geworden is als typische Curaçaose dansmuziek. Naast talrijke werken voor piano, schreef hij ook diverse composities voor kleiner ensemble en voor filharmonisch orkest. Zijn oudst bekende compositie, La Coronación dateert van 1898. Het werd door hem gecomponeerd naar aanleiding van de festiviteiten die op Curaçao plaatsvonden rond de kroning van koningin Wilhelmina. Van diverse van zijn composities zijn opnamen gemaakt. De allereerste grammofoonplaatopname vond plaats in 1929 in New York en werd uitgebracht onder het platenlabel Brunswick.

> Rudolf Palm overleed op 11 september 1950. Bij de begrafenis werd de door hem in zijn laatste levensdagen gecomponeerde dodenmars gespeeld.

Rudolf Palm was getrouwd met Elvira Raimundo Prais. Van zijn kinderen hebben vooral zijn twee zonen Albert en Edgar Palm de traditie van het componeren van typisch Curaçaose dansmuziek voortgezet. Rudolf Palm overleed op 11 september 1950. Bij de begrafenis werd de door hem in zijn laatste levensdagen gecomponeerde dodenmars gespeeld. Het was één van de drukst bezochte begrafenissen uit de geschiedenis van Curaçao. Het eiland nam zo afscheid van één van haar muzikale zonen.

Composities op de cd

De cd bevat een selectie van de vele walsen, pasillo's, danza's en danzóns, die Rudolf Palm heeft geschreven.
Een Curaçaose wals bestaat doorgaans uit twee of drie delen van elk zestien maten. Rudolf Palm had een duidelijke voorkeur voor de driedelige wals. Niet alleen het levendige ritme maar ook de variatie in toonsoort tussen de delen maken de walsen van Rudolf Palm aantrekkelijk om naar te luisteren. Veel van zijn composities droeg hij op aan familieleden, dierbare vrienden of schreef hij voor zijn meest ijverige muziekleerlingen. Zo is de wals Rina opgedragen aan zijn kleindochter Rina Palm, is Edna opgedragen aan zijn nichtje Edna Palm en zijn de walsen Myrna en 10 de abril opgedragen aan zijn leerlingen Myrna Dovale en Charles Henriquez. De wals Adiós a Curazao is opgedragen aan de familie Willemsen toen deze familie emigreerde naar Panama. Los Hermanos Hellburg droeg hij op aan zijn muzikale vrienden, de gebroeders Philip James en Willem Hellburg, Olga Antonieta was voor Olga Antonieta Kristen en Elsie voor Elsie Cuales. De wals La Inspiración (ook bekend als Burengerucht) dateert van 1901. Rudolf Palm was toen getuige van een pittige woordenwisseling die plaatsvond tussen twee vrouwen in de IJzerstraat van Otrobanda. Het luidruchtig kibbelen van de twee buurvrouwen, inspireerde de jonge Palm tot het componeren van een wals waarbij de linkerhand en rechterhand afwisselend strijden om de boventoon te voeren. Op deze wijze wist hij op meesterlijke wijze het gekissebis tussen de twee vrouwen uit te beelden. Ook de wals Paseo de Zaquitó, opgedragen aan Wilhelmina van der Dijs, herinnert aan lang vervlogen tijden op Curaçao. In het verleden maakte de bevolking van Curaçao bij volle maan, al musicerend, een boottochtje van Punda, over het Rifwater naar Zaquitó. Omstreeks 1900 maakte fotograaf Soublette een foto van dit Rifwater. Hij klom hiervoor in een hele hoge mast die in die tijd in het Riffort stond. Helaas is het Rifwater door overijverige ingenieurs in de loop der jaren nagenoeg geheel gedempt.

De danza is een dans in tweekwartsmaat. Zoals de Curaçaose wals getypeerd wordt door een rijkdom aan harmonische variaties, wordt de danza gekenmerkt door een grote verscheidenheid aan ritmen. De danza staat symbool voor de culturele verscheidenheid van het Caribische gebied. De danza is opgebouwd uit twee, drie of vier delen. In het eerste deel, de chaîne, komen Noord-Europese elementen sterk naar voren. De chaîne stamt uit het zestiende-eeuwse Engeland. Country dance werd contredance, die zich in Frankrijk verder ontwikkelde tot cotillon en quadrille. Het eerste deel van de danza is dus een afgeleide van de contredance. In de Franse kolonie Saint Domingue (de oude naam voor Haïti) werd de contradanza sterk verrijkt met uit Afrika afkomstige ritmen. Na de slavenopstand van 1791 in Haïti vluchtte een groot aantal Franse kolonisten en slaven naar de Cubaanse provincie Oriente, maar ook naar Curaçao. De intrede van de Franse kolonisten in de Cubaanse cultuur was een beslissend moment in de evolutie van de danza, want nu werd als nieuw bestanddeel, de magie van het Latijns-Iberische lied toegevoegd. Vanuit Cuba zou de danza, de meest fijnzinnige en poetische 19e eeuwse uiting van de Caribische cultuur, uitwaaieren naar de salons van andere eilanden in de regio, waaronder Curaçao. Op de cd met composities van Rudolf Palm staan twee door Palm gecomponeerde danza's: Calina y Paulina opgedragen aan Calina en Paulina Gorsira en het in 1900 door hem gecomponeerde Noche Buena.

De pasillo is een karakteristieke adaptatie in Latijns-Amerika van de Europese wals. De pasillo ontstond in de eerste helft van de 19e eeuw in Colombia waar ze pasillo de paso werd genoemd, een dans met kleine stappen. De populariteit van de pasillo verspreidde zich van Colombia naar Ecuador, Peru, Venezuela, Midden-Amerika, maar ook naar Curaçao. De stijl, toon en het gehanteerde tempo van de pasillo verschillen van land tot land. Kenmerkend voor de Curaçaose pasillo is de zangerige en melodieuze stem vertolkt door de rechterhand. De partij voor de linkerhand kenmerkt zich door strikte ritmen die worden afgewisseld met talrijke vrije passages als tegenmelodie van de rechterhand. Van de pianist vereist dit een grote mate van virtuositeit. Behalve Rudolf Palm, zijn ook Jacobo Palm (1887-1982), Charles Maduro (1883-1947) en José Maria Emirto de Lima (1890-1972) bekend geworden door de mooie pasillo's die zij hebben geschreven. De cd bevat een drietal pasillo's van Rudolf Palm: Como tú lo quieres, Rafaela en Los dos Amigos.

1	Winy	Danzón	5:03	10	Los Dos Amigos	Pasillo	3:05
2	10 de abril	Waltz	5:06	11	Los Hermanos Hellburg	Waltz	3:45
3	Aida	Waltz	4:13	12	Myrna	Waltz	2:00
4	Calina y Paulina	Danza	2:37	13	Noche Buena	Danza	3:21
5	Como tú lo quieres	Pasillo	2:03	14	Olga Antonieta	Waltz	3:15
6	Edna	Waltz	3:49	15	Paseo de Zaquitó	Waltz	1:53
7	Elka	Waltz	3:20	16	Rafaela	Pasillo	2:35
8	Elsie	Waltz	3:52	17	Rina	Waltz	1:57
9	La Inspiración (Burengerucht)	Waltz	2:04	18	Adiós a Curazao	Waltz	2:45

De danzón komt oorspronkelijk uit Cuba. Zij ontstond omstreeks 1880 als opvolger van de contradanza en de habanera. De danzón beleefde haar piek qua populariteit in Midden-Amerika en het Caribisch gebied in de eerste twee decennia van de vorige eeuw. Het ritme van de danzón heeft een sterker Afrikaans karakter vanwege de steeds herhaalde Cubaanse (niet de Curaçaose) cinquillo. Wanneer buitenlandse musici of een buitenlands orkest in het verleden Curaçao bezochten, hoorde een beleefdheidsbezoek aan Rudolf Palm vaak tot het vaste ritueel. Als voorbeeld kan hier niet het bezoek onvermeld blijven van het in 1925 opgerichte Cubaanse Trio Matamoros. Matamoros (1894-1971) is bekend geworden als één van de meest toonaangevende componisten van boleros en son. Ook de Cubaanse zangeres Celia Cruz (1925-2003), die later bekend werd als The Queen of Salsa vereerde Rudolf Palm met een bezoek. Cruz groeide later uit tot de ambassadrice bij uitstek van de Latijnse cultuur. Dit soort van uitwisselingen verklaren wellicht tenminste voor een deel Palms interesse voor de Cubaanse muziek. Zo componeerde hij zelf de son Ozamaen vier danzóns. Van deze vijf composities is de populaire danzónWiny, die hij op droeg aan WinyDania, te beluisteren op de cd.

Robert Rojer

Robert Rojer (1939) kreeg muziekles van zijn grootvader, de Curaçaose musicus en componist Jacobo Palm (1887-1982). Rojer werd op deze wijze groot gebracht in de ambiance en de traditie van de Caribische en Latijns-Amerikaanse salonmuziek uit de 19e en begin 20e eeuw. Robert Rojer vertrok op jonge leeftijd naar Nederland waar hij medicijnen ging studeren, maar ook zijn muziekonderricht vervolgde. Hij specialiseerde zich in interne geneeskunde en werd in 1999 benoemd tot hoogleraar aan de Rijksuniversiteit van Groningen. Naast deze succesvolle loopbaan wist hij ook nog tijd vrij te maken om actief te blijven als uitvoerend pianist en componist. Hij gaf als solist en begeleidend pianist en organist diverse uitvoeringen op Curaçao, Aruba en ook in Nederland. Zo gaf hij in 2008 in het Diligentiatheater in Den Haag een pianoconcert dat bijgewoond werd door koningin Beatrix. In 1988 verscheen van hem op cd de door hem gecomponeerde Curaçao waltzes for two pianos, en een aantal jaren later de Cubaanse danza's van Ignacio Cervantes. In 2008 kwam van Robert Rojer een unieke cd uit met 30 composities van de Curaçaose componist Jan Gerard Palm (1831-1906), een betovergrootvader van Rojer. Op de nieuwe cd met een selectie van composities van Rudolf Palm, vertolkt Robert Rojer wederom op sprankelende wijze de levendige ritmen en elegante melodieën die kenmerkend zijn voor een groot aantal van de composities van de muzikale Palm-dynastie.

Maduro Music Foundation

De cd is uitgebracht door de Maduro Music Foundation. Deze stichting werd in 1987 naar aanleiding van de viering van het 150e oprichtingsjaar van de Maduro Holding opgericht. Doel van de stichting is het behouden en promoten van het muzikaal erfgoed van Curaçao. De Curaçao waltzes for two pianos van Robert Rojer en uitgevoerd door Harold Martina en Robert Rojer was de allereerste cd die werd uitgebracht met musici van Curaçaose bodem. Sinds haar oprichting heeft de Maduro Music Foundation 15 cd's uitgebracht met bekende musici zoals Julian Coco, Randal Corsen, Tica Giel, Magdalena Kuhn, Harold Martina, Edgar Palm, Robert Rojer, NicMøller, Wim Statius Muller en Charles Sweers. Deze zestiende cd met composities van Rudolf Palm wordt uitgegeven in het jaar dat de Maduro Holding haar 175e oprichtingsjaar viert en de Maduro Music Foundation haar 25e.

De cd is op Curaçao te verkrijgen bij boekhandel Mensing's Caminada en is in Nederland te bestellen via de website van de Palm Music Foundation: www.palmmusicfoundation.com

Medisch

Vragen over... eczeem

Tekst: Wouter Mol

Wat is eczeem?
Eczeem is een huidziekte, die wordt gekenmerkt door een ontstekingsreactie van de huid. Een combinatie van factoren speelt een rol bij het ontstaan ervan. De verschijnselen van ontsteking zijn roodheid, zwelling en warm aanvoelen van de huid. Daarnaast zijn andere typische kenmerken van eczeem: vochtblaasjes, vochtafscheiding (‘natten’), schilfers en krabeffecten. Eczeem is niet besmettelijk.

Wat voor soorten eczeem zijn er?
Er zijn twee soorten eczeem die verschillende oorzaken hebben:

Atopisch of constitutioneel eczeem
Constitutioneel eczeem is een vorm van eczeem die vooral bij kinderen voorkomt. Bij kinderen onder de twee jaar ontstaat dit vooral in het gezicht en op het behaarde hoofd (‘dauwworm’) of op de ellebogen, knieën en het bovenlichaam. Na het tweede jaar ontstaat eczeem vooral in de elleboog- en knieholten en op de polsen en de enkels.
De meeste kinderen met constitutioneel eczeem hebben aanleg voor allergie: het lichaam reageert overgevoelig op bepaalde stoffen en prikkels uit de omgeving. Bij eczeem is meestal niet duidelijk welke prikkels dat zijn. Allergie komt in families vaak bij meerdere personen voor. Soms komt eczeem voor in combinatie met hooikoorts of astma.
Na het dertiende jaar zijn de klachten bij constitutioneel eczeem meestal minder.

Contacteczeem
Deze vorm van eczeem wordt veroorzaakt door overgevoeligheid voor een bepaalde stof zoals nikkel, chroom, rubber, zeep, cosmetica of (af)wasmiddelen. Contacteczeem kan van het ene op het andere moment ontstaan.

Wat kan de oorzaak zijn van eczeem?
Hoewel de aanleg voor eczeem erfelijk is, kunnen diverse factoren eczeem doen verergeren. Ten eerste de huid zelf: een eczeemhuid is meestal erg droog en raakt daardoor gemakkelijker geïrriteerd door kleding, bacteriën en andere irriterende stoffen. Daarnaast kunnen allergieën zorgen voor verergering van eczeem.
Eczeem kan helaas vele oorzaken hebben. Vaak is het probleem dat er meerdere dingen tegelijk meespelen, waardoor de juiste reden moeilijk te achterhalen is.
Mogelijke oorzaken zijn:
- voedselallergie (koemelk is vaak de grootste, soms de enige boosdoener);
- allergie voor huisdieren;
- allergie voor huisstofmijt;
- allergie voor inhalatieallergenen;
- allergie voor rook;
- verandering van werk;
- stress;
- overige emoties;
- contactallergenen (na aanraking bepaalde stof);
- en wellicht nog veel meer.

Wat zijn overige soorten van eczeem?
Intertrigineus eczeem
Intertrigineus eczeem (ook wel ‘intertrigo’ of ‘smetplekken’ genoemd) is een aandoening die voorkomt in de lichaamsplooien, met name onder de borsten en de liezenplooien. Het zijn dus eigenlijk lokale irritatieplekken. Het eczeem komt op alle leeftijden voor, maar is meestal te zien bij zuigelingen, vrouwen met overgewicht of mensen met suikerziekte. Factoren zoals overgewicht, zweten en incontinentie kunnen lokaal op de huid irritatie veroorzaken. Vervolgens kan daar een infectie ontstaan door bacteriën of schimmels waardoor de huidafwijking verergert.

Pityriasis alba
Pityriasis alba (letterlijk vertaald: witte schilfering) is een huidaandoening met een onbekende oorzaak die vooral voorkomt bij kinderen tussen de drie en zestien jaar. Deze aandoening komt evenveel voor bij jongens als bij meisjes. Vooral bij mensen met een donkere huid valt de aandoening extra op. De oorzaak van pityriasis alba is nog onbekend, maar het wordt in ieder geval niet veroorzaakt door gisten of schimmels. De aandoening komt wel veel vaker voor bij mensen die al last hebben van atopisch/constitutioneel eczeem, hooikoorts of astma (atopici), maar het is geen verschijnsel dat optreedt bij atopisch/constitutioneel eczeem.

Nummulair eczeem
Nummulair eczeem is een veel voorkomende vorm van eczeem die altijd chronisch is. Deze vorm heet nummulair, omdat deze zich kenmerkt door muntvormige, roodschilferende plekken op het lichaam. Nummulair eczeem komt eigenlijk alleen voor op volwassen leeftijd en meestal alleen op de armen en benen. Opvallend is dat deze aandoening voornamelijk bij vrouwen voorkomt.
Wat nummulair eczeem veroorzaakt is niet geheel bekend. Men denkt, aangenomen dat deze vorm van eczeem een reactie van de huid is, aan één of meerdere factoren, zoals:
irritatie van de huid door zeep, shampoo, cosmetica, klimaatfactoren (koud weer, lage luchtvochtigheid);
droge huid, met name bij ouderen;
contactallergie voor met name metalen en epoxyharsen;
uiting van atopisch eczeem op, met name, jonge leeftijd.

Seborroïsch eczeem
Seborroïsch eczeem is een chronische aandoening van de huid met schilfers als uiterlijk kenmerk. Bij deze vorm van eczeem delen de huidcellen zich veel sneller dan normaal en laten de dode cellen in droge plakjes los (dit zijn de schilfers die te zien zijn).
Seborroïsch eczeem is niet besmettelijk en komt vooral voor op het gezicht, de oren en het behaarde hoofd (de zogenaamde ‘roos’). Seborroïsch eczeem is onschadelijk, maar kan wel veel hinder opleveren, omdat het wel jeukt en het er schilferig uitziet. Bovendien kan het (tijdelijk) haaruitval op het hoofd veroorzaken. Tevens kan het vervelend zijn als het eczeem op een zichtbare plaats zit voor het uiterlijk.

Naar schatting komt seborroisch eczeem bij tenminste 5 procent van de Nederlandse bevolking voor. Dit eczeem komt iets vaker voor bij mannen dan bij vrouwen.
Er zijn twee vormen seborroisch eczeem te onderscheiden, namelijk:
de juviele vorm, deze vorm treedt op in de leeftijd van vier weken tot negen maanden;
de adulte vorm, deze vorm treedt op vanaf de puberteit tot en met de volwassen leeftijd.
De precieze oorzaak van seborroïsch eczeem is onbekend. Tegenwoordig wordt er wel gedacht dat bij het ontstaan van seborroïsch eczeem een bepaalde schimmel (de gist Pityrosporon ovale) voorkomt. Deze schimmel komt in principe bij iedereen op de huid voor (ook bij de mensen zonder seborroïsch eczeem). Om onbekende redenen wordt deze schimmel bij mensen met seborroïsch eczeem in veel grotere hoeveelheden dan normaal aangetroffen. Vervolgens reageert het lichaam met een afweerreactie op deze schimmel en ontstaat er een ontstekingsreactie op de huid.

Wat kan je zelf doen bij eczeem?
Bij een kind onder de twee met ernstig eczeem is soms verder onderzoek nodig naar voedselallergie. Neem contact op met uw huisarts.
Probeer niet te krabben. Krabben verergert het eczeem.
Voorkom uitdrogen van de huid. Baad niet te vaak, te lang en te warm. Voeg wat olie aan het badwater toe en smeer de huid direct na het wassen of douchen in met een vette crème of zalf. Vermijd zeep, badschuim en wasmiddelen.
Draag luchtige, liefst katoenen kleding.

Welke geneesmiddelen kunnen worden gebruikt bij eczeem?
- Verzachtende en beschermende crème en zalf
De verzachtende en beschermende crèmes en zalven bevatten geen werkzame bestanddelen en houden de huid soepel en voorkomen verdere uitdroging van de huid. Klachten als jeuk, schilfering, kloven en branderige plekken verminderen. U kunt deze crèmes en zalven zo vaak aanbrengen als u wilt, meestal naast het gebruik van crèmes met een geneesmiddel erin.
Voorbeelden bij een droge huid: vaseline, lanettecrème en vaseline cetomacrogolcrème.
Voorbeelden bij een zeer droge huid: lanettezalf en cetomacrogolzalf.
- Bijnierschorshormonen
Bijnierschorshormonen, ofwel corticosteroïden, op de huid, remmen de ontstekingen, verminderen schilfering, stillen de jeuk en verminderen de zwelling doordat ze de bloedvaten vernauwen. Hierdoor verergert eczeem minder snel, verminderen de branderige plekken en de roodheid zal afnemen. De huid kan zich herstellen, wordt soepeler en zal er beter gaan uitzien.
Bijnierschorshormonen die op de huid worden gebruikt, zijn ingedeeld naar sterkte.
Zwak werkzame bijnierschorshormonen worden voorgeschreven als een vette crème of zalf alleen onvoldoende werkt.
Voorbeeld: hydrocortison.
Vrij sterk werkzame bijnierschorshormonen worden voorgeschreven als zwak werkzame bijnierschorshormonen onvoldoende werken.
Voorbeelden: aclometason, betametasonvaleraat, clobetason, flumetason, fluocortolon, hydrocortison-butyraat en triamcinolonacetonide.
Sterk werkzame bijnierschorshormonen worden voorgeschreven wanneer andere bijnierschorshormonen onvoldoende werken.
Voorbeelden: desoxymetason, diflucortolon, fluocinonide, fluticason en mometason.
- Ureum
Ureum bevordert opname van water door de huid. Dit water zorgt voor een verweking van de bovenste huidlaag, waardoor schilfers, kloven en branderige plekken sneller verdwijnen. Door ureum in een crème of zalf blijft de huid soepel en voorkomt u verdere uitdroging. Bovendien zorgt ureum ervoor dat bijnierschorshormonen beter in de huid kunnen doordringen.
Voorbeelden: ureum op de huid, ureum met hydrocortisonacetaat op de huid.
- Zinkoxide
Zinkoxide wordt gebruikt bij nattend eczeem, eczeem waarbij de huid vochtig is. Zinkoxide werkt indrogend, verkoelend, jeukstillend en iets samentrekkend. Hierdoor neemt de neiging tot krabben af, droogt de vochtige huid in en kan de huid sneller genezen.
Voorbeelden: ZOK-zalf, zinkoxidesmeersel en zinkoxidepasta.
- Teren
Teren remmen ontstekingen, bevorderen een normale groei van de huid, stillen de jeuk, werken licht ontsmettend en verminderen zwelling doordat ze de bloedvaten vernauwen. Hierdoor kan de huid zich herstellen en heeft u minder neiging tot krabben. Ze worden gebruikt wanneer huidpreparaten met bijnierschorshormonen onvoldoende effect hebben of als u de behandeling met bijnierschorshormonen tijdelijk moet onderbreken als deze te veel bijwerkingen geven.
Voorbeelden: ichthammol en koolteer.
- Keratolytica
Keratolytica remmen de groei van de huidcellen af, waardoor de cellen beter kunnen uitrijpen en overmatige schilfering van de huid wordt tegengegaan en de huid zich kan herstellen.
Voorbeeld is resorcinol.
- Medicijnen tegen afweerreacties
Deze groep medicijnen worden ook wel immunosuppresiva of afweeronderdrukkende middelen genoemd. Ze remmen de ontsteking, stillen de jeuk en verminderen de zwelling. De huid kan hierdoor herstellen. Voorbeelden zijn ciclosporine, tacrolimus en pimecrolimus.

Wouter Mol is huisarts te Curaçao.

Mens & Psyche

Dommer of slimmer door internet?

Wie kent ze niet, ‘Google’, ‘Wikipedia’, ‘Yahoo’ en de vele andere populaire zoekmachines: we benutten ze meer en meer als extern geheugen. Er zijn altijd sceptici die bang zijn voor de gevolgen en voorstanders die alleen voordelen zien. Onderzoekers van Colombia University, Universiteit van Wisconsin-Madison en Harvard University deden onderzoek naar het vermeend effect dat fenomenen als Google op ons geheugen hebben.

Tekst: Milangela Plate

Professor Daniel Wegner kwam zo’n 30 jaar geleden al met de term ‘transactive memory’ op de proppen. In het Nederlands wordt de term ‘collectief geheugen’ gehanteerd. Hiermee doelt Wegner op de gewoonte die mensen hebben om de taak van het onthouden, herinneren en beschikbaar stellen van belangrijke informatie onderling te verdelen. Op die manier hoeven mensen niet zelf alles te onthouden. In het dagelijks leven ziet dat collectief geheugen er als volgt uit:

Als u verkouden bent, vraagt u uw oma welke kruiden daarbij helpen. Als u iets wilt weten over die vreemde plant, die plotseling bij u in de tuin groeit, hoeft u alleen maar uw goede vriend te bellen die zo graag tuiniert. Weet u niet waar een bepaalde straat ligt, dan belt u misschien wel uw dochter die veel onderweg is voor haar werk. Wilt u weten hoe u in contact kunt komen met Glady’s, dan weet uw zus raad, want zij kent zo’n beetje half Curaçao. In partnerrelaties zie je soms dat mevrouw erop vertrouwt dat haar man alles van de bank en verzekeringen onthoudt en manlief vertrouwt er blindelings op dat zijn mevrouw alle verjaardagen van vrienden en kennissen onthoudt. Ook op het werk doen we geregeld een beroep op de specialistische kennis van onze collega’s. In uw familie-, vrienden- en kennissenkring zijn er dus steeds mensen die vanuit persoonlijke en beroepsmatige interesse, veel nuttige kennis in zich opgeslagen hebben.

Ieder van ons onthoudt dus een beetje en gezamenlijk bouwen we een immens geheugen (databank) op.

Nu stellen onderzoekers dat internet dient als een nieuw type collectief geheugen, waar velen van ons zeer frequent en dankbaar gebruik van maken. Een naam voor het beestje mag niet ontbreken: het ‘Google-effect’. Niet alleen internet, maar ook onze computer, telefoon, tablet, smartphone en meer van die moderne snufjes dienen als verlengstuk van ons geheugen. Zo is de mobiele telefoon ons extern geheugen voor telefoonnummers geworden en gebruiken we deze tevens als rekenmachine, reminder en agenda. In grote landen leidt een GPS ons naar het juiste adres en hoeven wij geen routes meer te onthouden. Ook de namen van acteurs uit een goede film hoeven we niet te onthouden, we kunnen deze immers terugvinden op internet.

Bij sceptici rijst de vraag of de afhankelijkheid van dergelijke externe geheugens niet zorgwekkend is; of we er niet ‘dommer’ door worden. Voorstanders van technologische ontwikkelingen houden sceptici voor dat er in wezen niet veel is veranderd omdat men, zo stellen zij, net zo afhankelijk is van ‘gadgets’, als dat men voorheen afhankelijk was van boeken, vrienden en collega’s voor informatie. Zij vergelijken het gebruik van internet met het vroegere gebruik van een encyclopedie of andere boeken. We onthouden niet alles wat in die boeken staat, maar onthouden wel in welk boek we welke informatie kunnen opzoeken en waar dat boek in de boekenkast staat. Waar men vroeger dagen lang in de bibliotheek moest zwoegen om informatie bij elkaar te zoeken voor een studieopdracht, nu komt diezelfde informatie ons met een druk op de knop via internet tegemoet. Geen toegang tot internet hebben, net wanneer je een belangrijke e-mail moet hebben of een werkstuk moet maken, vertoont veel gelijkenis met het niet beschikbaar zijn van die ene vriend, die je dringend nodig hebt.

Wetenschappers proberen licht te laten schijnen op beide kanten van de medaille door er onderzoek naar te doen. Daaruit blijkt dat het Google-effect duidelijk iets verandert in de manier waarop ons geheugen werkt. Wat de langetermijneffecten zijn van deze veranderingen blijft vooralsnog in het midden.

Uit een onderzoek van Sparrow en Wegner blijkt dat mensen in plaats van een hele bulk nieuwe informatie te onthouden, slechts onthouden waar die bulk aan informatie terug te vinden is als zij deze nodig hebben. Zij onthouden op welke schijf of in welk ‘mapje’ zij de informatie hebben bewaard/gezien of onthouden slechts dat ene kernwoord (bijvoorbeeld documentnaam) dat hen later kan helpen bij het terugzoeken van betreffend document op de computer, tablet of telefoon. Kortom; de leerstrategieën die mensen toepassen veranderen.

Onderzoekster Betsy Sparrow (Colombia University), is van mening dat mensen hun eigen geheugen efficiënter gaan gebruiken dankzij de vele technologische ontwikkelingen die de mogelijkheid bieden voor extra opslagruimte buiten ons eigen hoofd. Zoals we weten bij welke vriend we moeten zijn voor betrouwbare informatie en welke weinig precies is, zo moeten we in de wirwar van informatie op het internet ook leren hoe we snel goede bronnen voor betrouwbare informatie vinden. Dit vermogen om te leren steeds beter toegang te krijgen tot relevante informatie (weten waar en hoe te zoeken) is ook een aspect van ons geheugen.

Psycholoog Roddy Roediger, gaat zelfs nog verder. De toenemende rijkdom aan informatie in onze omgeving zou zelfs stimulerend op onze hersenen werken en ligt volgens Roediger mogelijk zelfs ten grondslag aan het ‘Flynn-effect’: een toegenomen intelligentieniveau dat in de afgelopen eeuwen wordt waargenomen.

Wegner en en zijn collega’s houden het voorlopig bij de conclusie dat we in ieder geval niet dommer worden door het Google-effect. We blijven hoe dan ook ons geheugen gebruiken, zij het tegenwoordig minder om informatie inhoudelijk en feitelijk te onthouden en meer om te onthouden waar informatie is opgeslagen. Als we het nodig hebben, zoeken we het op.

Hoe handig het ook kan zijn om zoekmachines als Google constant bij ons te dragen op onze laptop, tablets en smartphones, sommige informatie moeten we toch echt zelf weten en het liefst met alle details in ons eigen brein opgeslagen hebben. Want, wie staat er nou om te springen, dat een chirurg vlak vóór de operatie nog even gauw op Google gaat zoeken hoe het ook alweer moest.

Milangela Plate is psycholoog/gerontoloog.
Email: milangela.plate@takecare.an

Dias Latinos in Amersfoort:

‘Sfeervol feest der herkenning’

Alsof je werkelijk in de tropen bent; in een weekend waarbij de temperatuur in Nederland oploopt tot 35 graden Celsius en de hemel strakblauw is, vindt het festival Dias Latinos plaats in Amersfoort. Een festival met muziek en dans uit de Cariben en Latijns-Amerika. De stad is een kleurrijk geheel, waar Curaçaoënaars die in Nederland wonen elkaar soms na vijftien of twintig jaar weer treffen op de opzwepende klanken van salsa en merengue.

De band Rompe Cabeza uit Curacao met vlnr Yeye Bernadina, bandleider Johnny Mercera, zangeres Monica Mao-Cheia en Qushannick Thodé.

Tekst en foto’s: Mineke de Vries

Voor de zestiende keer vond het festival in het weekend van 17, 18 en 19 augustus plaats in de binnenstad van Amersfoort. Een festival dat op de lijst van culturele festivals in Nederland hoog scoort en dat jaarlijks ruim 100.000 bezoekers trekt. Bezoekers voor de helft uit Amersfoort en omgeving, de andere helft wordt vertegenwoordigd door mensen die uit Zuid-Amerika of de Cariben komen en hierheen trekken om de muziek van ‘thuis’ te horen. Maar we spraken ook mensen vanuit Curaçao die hun vakantie naar Nederland elk jaar zo plannen dat ze met Dias Latinos in Amersfoort zijn. Uiteraard staan er Curaçaose bands op het programma en bij deze optredens waan je je op Curaçao, zij het tegen de achtergrond van de oude gevels van de stad Amersfoort.

De swingende band DanSon zorgt voor een tropische sfeer.

Mogelijk laatste festival

Op vrijdagavond barstte het feest los na de sponsorborrel waar voorzitter Paul Strengers het festival opende. Strengers sprak naast zijn enthousiasme tevens de zorg uit voor het voortbestaan van het festival: “Dit jaar was het al de vraag of er voldoende sponsors waren, maar voor volgend jaar heeft de gemeente aangegeven de subsidie in te trekken. Behalve dat feit worden ook steeds hogere eisen gesteld aan veiligheid wat extra kosten met zich meebrengt. Mogelijk is dit dus het laatste festival, waar we dan extra van moeten genieten.” Strengers, van huis uit advocaat en de laatste jaren wethouder in Amersfoort, is nu vijf jaar voorzitter van het festival. Dias Latinos is zestien jaar geleden opgericht door Mat Meester, iemand die veel voor de stad Amersfoort heeft gedaan. Als gewezen bestuurslid van Amersfoort Jazz zette hij dit festival op dat in de loop der jaren uitgroeide tot een nog groter festival dan de Jazz. “Meester wist ontzettend veel van de muziek van Latijns-Amerika en de Cariben en zette als artistiek leider elke keer weer een fantastisch festival neer. Toen hij net voor het festival in 2009 overleed, nam Rámon Balderas Sánchez het over, een Mexicaan die een kwalitatief minstens even sterk festival neerzet.” Ook al is de blik van Balderas Sánchez qua muziek iets wijder, toch blijven ze ’strak in de leer’. Strengers: “Het is beslist geen carnaval, het is uitsluitend muziek en dans en we houden het ook puur bij de Latijns-Amerikaanse en Caribische muziek; er is bijvoorbeeld geen flamenco.” Wel zijn er vele nieuwe facetten aan het festival toegevoegd. Strengers: “We hebben het educatieve element toegevoegd, er zijn bijvoorbeeld workshops tango en salsa. Ook worden er in het Onze Lieve Vrouwe Theater de weken voorafgaand aan het festival Zuid-Amerikaanse films vertoond. Tevens is er deze weken de tentoonstelling over Caribische hedendaagse kunst (Who more sci-fi than us) in de Kunsthal. Wat nog niet gerealiseerd is, maar wat een wens is, is dat er op de scholen, zowel in het basis- als voortgezet onderwijs meer uren vrij worden gemaakt om aandacht te besteden aan de Latijns-Amerikaanse cultuur; daarnaast zijn we bezig met ambassades en het bedrijfsleven om connecties met Midden- en Zuid-Amerika te maken. Maar, dat moet gezegd, dat is nog niet vervolmaakt. Het grootste probleem daarin blijft het geld.” Vanwege het geldprobleem kon ook dit jaar pas in mei definitief worden besloten dat het festival doorging. “Dat terwijl de artiesten al in een vroeg stadium waren gecontracteerd, zowel de beroemde bands alsook de jonge mensen die zich graag willen presenteren op een podium.” Het kleurrijke en de smeltkroes van culturen is voor Strengers het meest bijzondere aan dit festival.

> Strengers: Het kleurrijke en de smeltkroes van culturen is voor mij het meest bijzondere aan dit festival

Overigens is de grootste sponsor van het festival het Amersfoortse bedrijf Profin, financieel- en assurantieadviseur, al jaren onder meer actief op Curaçao, Aruba en Bonaire. Daarnaast is directeur Van der Borch tot Verwolde lid van de Stichting Koninkrijks Samenwerking.

Familie-ontmoetingen

Was het vrijdagavond feest in de kroegen, op zaterdag en zondag traden zo’n zestig bands op, verdeeld over vele podia in de stad. Op zaterdag startte het festival met het klokkengelui uit de verschillende klokkentorens in Amersfoort en er was een carillonconcert met Zuid-Amerikaanse muziek op het orgel. Even daarna deed de Curaçaose band Rompe Cabeza de harten openen van vele Antillianen. Op het plein voor de kunsthal waar zij optraden was het bovendien een feest van weerzien. De families Brunken en Martis wonen verspreid door Nederland, maar komen op het festival altijd samen. Mirugia Brunken: “Ik woon al sinds 1991 in Nederland, maar dit is echt mijn festival. Je voelt je alsof je weer op Curaçao bent. Ik ben hier met mijn hele familie: Signourka, Mallory, Normi, Norendly, Theo, Gisaja en Gino en het is geweldig hier samen te zijn.” Signourka: “We zijn er alle dagen en gaan vooral naar de Curaçaose bands, dat is toch thuis voor ons. Ik ben sinds 1995 in Nederland en nooit meer terug geweest, maar met deze muziek en met de mensen om me heen is het alsof ik weer op Curaçao ben.” Naast de muziek is het het contact met mensen die je soms na lange tijd weer tegenkomt. “Het zijn voor ons dagen van gezelligheid, een praatje maken, lachen en dansen.” De familie zit in de schaduw net een beetje uit te puffen van het dansen. Mirugia: “Ik ga zo weer verder, want ik zweet me kapot. Ik zit nu een beetje af te koelen, want ja, je moet toch een beetje netjes blijven hè?” Als ze iets moeten zeggen tegen de mensen op Curaçao dan is het dit: “Je moet dit ooit een keer meemaken, dus ga je op vakantie naar Nederland, kom dan in deze tijd, want het is echt een aanrader!”

De familie Brunken deelt in het dansplezier

Overal in de binnenstad van Amersfoort staan podia opgesteld voor de bands van Dias Latinos

Graag naar Curaçao

De Curaçaose band Rompe Cabeza zorgde voor een spetterend optreden, waarbij zowel jong als oud niet kon blijven stilzitten en waar veel Papiaments te horen was. Twintig jaar geleden is de band opgericht op Curaçao, waar ze zeven jaar lang elke zaterdag op het Keukenplein in Punda speelden bij het Hardrock Café. Bandleider Johnny Mercera en zangeres Monica Mao-Cheia vertrokken een jaar na elkaar - respectievelijk in 1998 en 1999 - van Curaçao en vonden elkaar weer in Nederland. “Dat gaat gemakkelijk hè, je zit toch in dezelfde scene”, aldus Monica. De band is uitgebreid met Qushannick Thodé en Yeye Bernadina. Qushannick: “Ik kwam acht jaar geleden naar Nederland om Business en Economics te gaan studeren in Rotterdam en kwam vier jaar geleden bij de band, nadat ik eerst leadzanger was van de band Caché Deluxe (zouk/latin).” Overigens deed Thodé in 2007 mee aan de Musical Masterclass, waar hij de publieke auditie won en daardoor op het podium stond met Jamai Loman, Nurlaila Karim en Tom Hoffman. Ook was Thodé te zien in de Curaçaose tv-serie Publicidat Femenina. Rompe Cabeza bestaat nu uit vier personen als vaste kern en soms spelen er anderen mee. Ze komen alle vier van Curaçao, maar wonen verspreid in Nederland in Rotterdam, Den Haag, Oss en Amersfoort. Monica: “We vonden het heerlijk om hier vandaag te spelen, de sfeer, de mensen en als we eenmaal bezig zijn, willen we niet meer stoppen.” Dat bleek ook toen het publiek nog een laatste nummer mocht kiezen: een salsa, merengue of bachata. Massaal koos men voor de salsa, maar kreeg toch ook de twee andere nummers als toegift. Thodé: “We spelen op allerlei latin-feesten en festivals in Nederland, Duitsland en België. We spelen op de grote salsa-feesten in Vlissingen en Antwerpen. Maar ook op privéfeesten treden we op.” Monica: “We willen best terug naar Curaçao, maar het is wel zo dat je hier alles kunt meemaken, hier zijn mogelijkheden die je op Curaçao gewoon niet hebt. Maar ja, we hopen best op een uitnodiging uit Curaçao, want krijgen we een goed aanbod, willen we daar natuurlijk maar al te graag optreden,” zegt ze lachend En Qushannick Thodé voegt daar enigszins weemoedig aan toe: “Het is hier goed, maar ja, Curaçao is natuurlijk wel het paradijs.” Via hun website of Facebook is de band gemakkelijk te bereiken.

> Je moet dit ooit een keer meemaken, dus ga je op vakantie naar Nederland, kom dan in deze tijd, want het is echt een aanrader!

Van salsa bigband tot Anansi

Behalve deze echte Curaçaose band waren er naast de vele andere bands en groepen nog de Orquestra Salsabor, een salsa bigband met muzikanten uit Cuba, Argentinië, Curaçao, Venezuela en Nederland en de swingende band DanSon, een formatie van elf man afkomstig uit Venezuela, de Dominicaanse Republiek, Aruba en Curaçao, die de Groenmarkt in Amersfoort omtoverden in een ware tropische sfeer. De op Curaçao geboren Randal Corsen wist met zijn groep de typische ritmes van zijn eiland te verwerken in zijn jazz. Corsen legde zich de afgelopen jaren voornamelijk toe op het componeren en arrangeren en componeerde onder meer de eerste Papiamentstalige opera.

Zaterdagavond was er de Argentijnse tango saloon in theater de Flint. Daar beet Tango Extremo de spits af met muziek waar naar eigen zeggen wel alleen de professionals op konden dansen. Ze speelden onder meer een improvisatie op Jacques Brel. Tevens vermeldde de violiste dat het voor het eerst was dat er een hele avond was geprogrammeerd voor de Argentijnse tango. Er begaven zich in de loop van de avond dan ook veel mensen op de dansvloer. Naast alle muziek en dans was er op zondagmiddag voor de kleintjes ook nog een Anansi-vertelling door Wijnand Stomp in het openluchttheater.

Om de Dias Latinos ook volgend jaar weer te kunnen organiseren waren er verschillende acties door het weekend heen, zoals de mogelijkheid voor 25 euro per jaar vriend van het festival te worden, of de actie om elke bezoeker een euro te laten bijdragen: dat laatste zou betekenen dat de helft van het geld voor volgend jaar binnen is en er dus wellicht ook in 2013 weer een Dias Latinos komt. Voor de bezoekers een feest om werkelijk naar uit te kijken.

Inspiratie

Enkelspel

Hij is een gerenommeerd schrijver - lokaal en internationaal. Hij won verschillende prijzen, werd zelfs in 1992 ridder in de Orde van Oranje-Nassau en sinds begin augustus draagt de openbare bibliotheek zijn naam: 'Biblioteka Nashonal Kòrsou Frank Martinus Arion'. Hij staat bekend als een groot Curaçaoënaar. Maar wie is Arions steunpilaar als het gaat om inspiratie en voorbeelden?

Tekst: Lisette Keus

Frank Martinus Arion: "Schrijvers hebben geen voorbeelden. Ze hebben alleen maar een enkel iemand die hen een uitdaging geeft. Ik heb bijvoorbeeld een uitdaging gehad, maar de uitdaging is voor iedereen anders. Bijvoorbeeld als een leraar tegen je zegt: 'Je kunt nooit Nederlands leren'. Dat is een uitdaging. En er zijn mensen die zijn doorgegaan en ze zijn doctorandus geworden. En dat is in het algemeen met kunst ook; zonder dat je het weet daag je iemand uit en dat gaat dan verder dan je denkt."

Frank Martinus Arion

Arion vertelt over een van zijn uitdagingen in het leven die hem leidde tot succes. Een uitdaging die als een metafoor gezien kan worden waarin de frustratie en woede van zwakte wordt omgebogen tot - in dit voorbeeld letterlijk fysieke - kracht. Arion: "Aan het einde van de middelbare school ben ik boos geworden op iemand en toen zei ik 'ik vermoord je'. Mijn leraar zei: dat doen we niet, we doen iets anders. Ik heb op dat moment voor iets gekozen wat ik nog nooit had gedaan en ben gaan discuswerpen. Ik ben toen met mijn zeventien jaar Curaçaos kampioen geworden - in een keer. En natuurlijk heb ik die jongen niets aangedaan."

Slim is mooi

Ik noem een paar van mijn favoriete schrijvers en vraag Arion of hij ook iemand als favoriet kan bestempelen. "Die boeken moet je weggooien, je moet je eigen boek schrijven", zegt Arion stellig. "De Grieken maakten er een punt van om iemand na te doen om daarna iemand voorbij te gaan. Maar daar heb ik geen waardering voor. Je leest voor je plezier en daarna ga je niks nadoen. Je kunt er wel van leren. Een schrijver is nooit uit op inspiratie van een ander. Je bent steeds bezig iets van jezelf te maken in de hoop dat dat beter is dan alles wat er al gedaan is op de wereld."
"Wel vind ik slimme dingen de mooiste dingen om mee te spelen. Dingen anders bekijken, slim zijn. Als je een streep op de grond trekt en de ander zegt - niet kwaad bedoeld - dat deze niet recht is, dan is dat niet erg. Wat dit betekent voor jou als schrijver is om er anders naar te kijken, verwonderd, zo dat een klein ding de hele middag omver kan gooien. Dat is met kunst ook zo; altijd bezig zijn om zover mogelijk te gaan."

Plato zei ooit: 'De essentie van alle kunst is nabootsing: het uitbeelden van het menselijk leven.' Andere kenners, critici en filosofen zijn juist weer van mening dat artiesten scheppers zijn: ze creëren, ze maken van niets iets. Hoe het ook zij, alle kunstenaars hebben inspiratiebronnen. In deze rubriek vragen we bekende Curaçaose kunstenaars in alle disciplines, naar hun inspiratiebronnen en dan in het bijzonder welk werk of welke andere artiest hen geïnspireerd en beïnvloed heeft.

Filmhuis

If I want to whistle I whistle

Een jonge crimineel begint aan de laatste vijftien dagen van zijn vierjarige gevangenisstraf. Deze laatste dagen duren echter een eeuwigheid doordat zijn moeder na acht jaar onverwachts thuiskomt en zijn geliefde broertje bij hem dreigt weg te nemen.

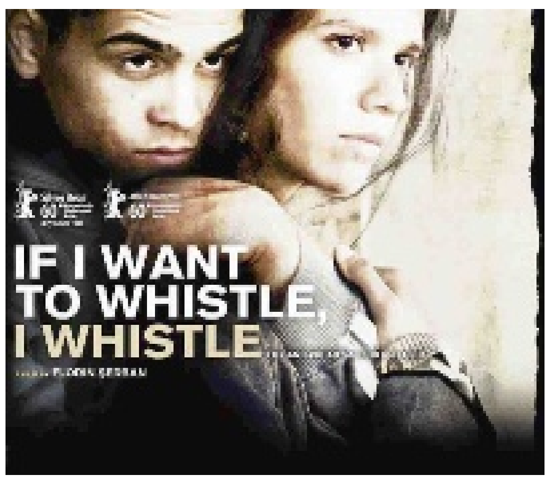

In het Roemeense drama If I want to whistle, I whistle, geregisseerd door Florin Şerban, kruipen we in de huid van de 18-jarige Silviu. Hij is één van de gevangenen in een jeugdinrichting in Roemenië. Terwijl hij langzaam de dagen aftelt, droomt hij van zijn vrijheid en de liefde.

Op een dag komt zijn jongere broertje hem in de gevangenis opzoeken, en vertelt hem dat hun moeder is teruggekeerd naar huis en zij hem mee wil nemen naar Italië. Silviu wordt onmiddellijk woedend omdat hij zich altijd als een vader over zijn broertje ontfermd heeft en zijn moeder er nooit voor hen was. Silviu probeert er alles aan te doen om zijn moeder tegen te houden, ook al kan hij weinig ondernemen door zijn gevangenschap.

De meeste acteurs in de film hadden geen acteerervaring en/of zijn 'echte' gevangenen. George Piştereanu, die de hoofdrol van Silviu voor zijn rekening neemt, heeft nog nooit eerder geacteerd. De andere gevangenen in de film worden allemaal gespeeld door ex-criminelen.

Minimalistische filmstijl, veel gebruik van handheld camera's. We kijken vaak van achter Silviu's hoofd mee de wereld in.

De film won de Zilveren Beer en de Alfred Bauer Award op het Filmfestival van Berlijn in 2010.

Op 11 en 13 september te zien in het filmhuis van de Openbare Bibliotheek.

Culturele Agenda

KUNST & EXPOSITIES

De vogels van Curaçao
Expositie aquarellen 'De vogels van Curaçao'. Al vele jaren komt schilderes Marianne van Veen op Curaçao. Gefascineerd door de natuur op het eiland is zij als autodidact begonnen met schilderen. Met name hebben de vogels op het eiland haar aandacht. Haar werken zijn te omschrijven als realistisch met veel aandacht voor details. Vanaf 3 september tot en met eind december exposeert zij haar aquarellen in restaurant E Lanternu, Fontijn 20 aan de Weg naar Soto. De expositie is, met uitzondering van dinsdag, dagelijks geopend van 10.00 tot 14.00 uur en van 17.00 tot 22.00 uur.

Colors of Curaçao
Jongerenkunstexpositie 'Colors of Curaçao' door leerlingen van zeven scholen en een naschoolse opvang. Zoveel kleuren als er gebruikt zijn, zoveel jongeren hebben er ook meegewerkt aan deze tentoonstelling. Colors of Curaçao laat zien hoe ontzettend creatief de jeugd van Curaçao is. Zestien grote, bontgekleurde panelen over de Curaçaose natuur, maar ook over mode. Te zien in de bogen van het Renaissance Rif Fort.

Fo'i Laman
Bij Landhuis Bloemhof is de expositie 'Fo'i Laman' te zien, met lampen, schilderijen en collages van Rahim Abraham, Annemieke Zwikker en Glenda Tdlohreg. Op zaterdag 8 september is er een 'meet & greet the kunstenaars' vanaf 10.00 uur. Landhuis Bloemhof is open dinsdag t/m zaterdag van 09.00 - 14.00 uur.

Gallery Alma Blou
Gallery Alma Blou houdt op zaterdag 8 september haar maandelijkse Marshe di Artesania. Op 15 september is de opening van de expositie van George Struikelblok getiteld Bosi's en Brasa / Sunchi i Brasa. De kunstenaar komt met de Sana Budaya Dance Company, een dansgroep die tijdens de expositie als het ware uit de doeken van Struikelblok tot leven komt. Sana Budaya Dance Company is een dansgezelschap dat via podiumkunsten de Surinaamse cultuur wil behouden, promoten en ten toon spreiden. Hun kracht en inspiratie putten zij daarom ook uit de verschillende culturen, die op een eigentijdse wijze worden gepresenteerd.

MUZIEK

CD Rudolf Palm
De Maduro Muziek Stichting op Curaçao heeft zeer recent een cd uitgebracht met een 18-tal werken van de Curaçaose musicus en componist Rudolf Palm (1880-1950). Rudolf Palm is een kleinzoon van Jan Gerard Palm (1831-1906) en de vader van de Curaçaose componisten Albert Palm (1903-1958) en Edgar Palm (1905-1998). De composities worden op de cd vertolkt door de Curaçaose medicus-musicus-componist Robert Rojer.
De cd is nu op Curaçao te koop bij boekhandel Mensing's Caminada. In Nederland is de cd te bestellen via de website van de Palm Music Foundation. http://www.palmmusicfoundation.com/
Zie ook pagina 3.

NIEUW & OPMERKELIJK

Workshops keramiek
Evelien Sipkes geeft workshops keramiek in haar studio in de Kaya Beatrix Muzo Francisco 37 te Pannekoek. U kunt uw eigen creaties uitvoeren naar eigen talent, mogelijkheden en inzicht op de maandagochtend van 09.00 tot 12.00 uur beginnende 3 september. Bij genoeg belangstelling zal er ook op de maandagavond een workshop gegeven worden. Kosten bij vooruitbetaling 35 gulden exclusief materiaal en het bakken. Als u lessen mist, betaalt u niet voor die lessen. Het programma is flexibel. Al het materiaal voor de les is beschikbaar in Sipkes' studio (25 lbs klei = ingeveer 40 gulden). Voor meer info kunt u bellen naar 864.2129 of 510.6244 of mailen naar fineart@eveliensipkes.com (www.eveliensipkesextocuracao.com)

De expositie 'Vogels van Curaçao' is te zien in restaurant E Laternu.

Paint to Relax
Workshop: Anti-stress, anti-depressie, anti-eenzaamheid. Een ochtend of middag met kunstenares Nena Sanchez in haar drie uur durende workshop 'Paint to relax'. Leer schilderen voor uw plezier en creatief omgaan met kleur. Ervaring niet nodig.
Datum: zondag 9 september
Tijd: 1e workshop 09.30 uur tot 12.30 uur, 2e workshop 14.30 uur tot 17.30 uur.
Plaats: Landhuis Jan Kock, Willibrordus.
Voor meer informatie of reserveren: email info@jankokcuracao.com of bel tel 738.2377 tussen 10.00 en 17.00 uur.

Atelier Art2gether:

Workshop voor volwassenen
Maak kennis met een kunstenaar. Op verzoek weer een workshop met de stijl van Chirag Bangdell, een kunstenaar uit Nepal. De workshop bestaat uit mixed media-technieken. Incl. materiaal, hapjes en drankjes in de sfeer van de kunstenaar.
Datum: zaterdag 8 september
Tijd: 16.30 - 18.00 uur
Kosten: 45 gulden incl. pompoensoep, vegetarische hapjes en kruidenthee.

Schilderlessen
Het plezier van schilderen ontdekken in 4 lessen.
Start: dinsdag 4 september van 10.00 tot 11.30 uur en 's avonds van 19.30 - 21.00 uur
Kosten: 150 gulden incl. materiaal, koffie, thee,
Vervolglessen in oktober en november, steeds in combinaties van 4 lessen.

Meer informatie: Astrid van Dorp, Kaya Ma Pieternella M12 (afslag St. Michiel), Tel. 515-3141 www.art2gether.com of www.facebook.com/AtelierArt2gether

DANS & THEATER

Gobiernu a kai?
Een moderne stand-up comedy van Boskwiri & Friends met Chokoy, Loloy, Dibo Doran, Boy, Robby Juliana en Boskwiri. Een voorstelling vol humor waarin verschillende politici en mensen uit de wereld van de media worden neergezet.
Zaterdag 1 september 21.00 uur
Zondag 2 september 15.00 en 20.00 uur
Plaats: Teatro Luna Blou
Entree: 27,50 gulden

Luna Yen:
La Tentashon begint binnenkort met de audities voor Luna Yen, het 'open podium' oftewel de talentenjacht voor jongeren. In de categorieën dans, zang, acteren, rap, breakdance, hiphop, spoken word en stand up comedy mogen 15 jongeren en/of groepen laten zien wat ze kunnen.
Er zijn vier audities, de eerste is op 10 september. Het seizoen loopt tot december. Daarna volgt de 'nazorg'.
Eerste editie: maandag 10 september. Met Chris Strick, dj Carlito, Slick en el Beat & The Best of Luna Yen 2011.
Locatie: La Tentashon
Entree: 15 gulden
Voor meer informatie: bel Teatro Luna Blou 462-2209 of mail naar latentashon@gmail.com

Trouw & Liefde
Vijf mannen - Eduard Reineta, Albert Schoobaar, Jeroen Heuvel, Edion Booy en Junior Tecla - vertellen heel open over hun liefdesleven. Monologenvoorstelling van Gita Hacham, gebaseerd op waargebeurde verhalen. Alles wat je altijd wilde weten over mannen en hun visie op trouw en liefde.
Première: 13 september
Locatie: Teatro Luna Blou

Binnenkort in Teatro Luna Blou: Kata ku Ana a perde konvoi
Voorstelling van Anthony Jamanika. Twee bejaarde dames zorgen voor Cristel. Ze voeden haar op in beeld en gelijkenis, maar Cristel wil geen oude vrijster worden zoals Kata en Ana en verzet zich tegen hun streken.

FILM

Zoutkristallen - De Reizende Piano
Vertoning van de roadmovie Zoutkristallen - De Reizende Piano (28 min.) over de ontmoetingen rond De Reizende Piano op Bonaire in 2011 - 2012. Live performance met Charmaine Noten, Cammy Mai Tran, Christiaan van Woerden (piano) en Clivia Gomez (zang) en anderen. Journaliste en dichteres Christa Toppenberg gaat samen met het publiek in gesprek met beeldend kunstenaar Frouwkje Smit
over dit community art project.
Datum: Bonairedag, 6 september 2012
Tijd: 20.00 - 22.00 uur
Locatie: Lloyd hotel & Culturele Ambassade Oostelijke Handelskade 34 1019 BN Amsterdam
Graag reserveren: ilandartfoundation@gmail.com
Meer informatie: www.ilandart.com

Filmhuis Openbare Bibliotheek
11 en 13 september: If I want to whistle I whistle.
9 en 11 oktober: Tous les Soleils.
Plaats: Auditorium, Nationale Bibliotheek, Scharloo
Tijd: 19.00 uur
Zie kader

BOEKEN & LITERATUUR

Boekpresentatie In de Knipscheer
Op 16 september presenteert uitgeverij In de Knipscheer een aantal boeken.
Als eerste: 'Pierre Lauffer. Het bewogen leven van een bevlogen dichter', een biografie geschreven door Bernadette Heiligers. Tevens 'Na final di kaminda', een speciale bundel met de laatste acht gedichten van Pierre Lauffer in 5 talen, door verschillende vertalers, onder wie August Willemsen. Verder worden gepresenteerd 'Woestijnzand', het prozadebuut van Elodie Heloïse en 'Terug tot Tovar', de nieuwe novelle van Hans Vaders.
Met medewerking van de auteurs Bernadette Heiligers, Elodie Heloïse, de vertalers Lucille Berry-Haseth, Fred de Haas en met Robin Akkerman, Sidney Joubert, Franc Knipscheer, Wim Rutgers en Peter de Rijk. Muziek van Alma Latina (onder meer drie liedjes van Pierre Lauffer).
Na afloop signeren de auteurs voor belangstellenden hun boeken en is er gelegenheid tot napraten in de foyer.
Locatie: Podium Mozaïek, Bos en Lommerweg 191, Amsterdam
Datum: 16 september
Zaal open: 14.30 uur
Programma: 15.00 tot 17.00 uur
Toegang: gratis
Reserveren noodzakelijk: http://www.podiummozaiek.nl/ 020-580 0381 (++ 3120 580 0381) of via e-mail aan indeknipscheer@planet.nl. De kaarten liggen dan voor u klaar op de dag van de voorstelling vanaf 14.00 uur bij Podium Mozaïek. Op zondag is het in de directe omgeving van Podium Mozaïek gratis parkeren.

The Portuguese Immigrant in Curaçao
Charles do Rego analyseerde het proces van immigratie, participatie en integratie in het kader van zowel de verzendende als de ontvangende landen. Inzicht op de uitkomst van de strijd om de eigen cultuur te behouden én om zich tegelijkertijd aan te passen en te gedijen in een nieuwe samenleving.
Het boek is verkrijgbaar in de lokale boekwinkels en bij Caribpublishing.

Vuurwerk in mijn hoofd
Het eerste boek voor kinderen (11/12 jaar) van Roland Colastica met de titel Vuurwerk in mijn hoofd (ISBN 978 90 258 5998 5 - 30 gulden) is uitgegeven bij Leopold en op Curaçao te verkrijgen bij Bruna en Mensing's Caminada. Roland Colastica, geboren op Curaçao (1960), was de jongste van 9 broers en 1 zus. Zijn moeder was sopraan in het kerkkoor en zijn vader een gepassioneerd verteller van filosofische verhalen. Roland (Roj) groeide dus op met muziek, zang en 'storytelling'. Hij kwam er al jong achter dat ook hij niet zonder creatieve expressie kon. De bekende kinderboekenschrijver Sjoerd Kuyper begeleidde Roland in het schrijversproces (www.rolandcolastica.com / www.leopold.nl).

Soliman Reys, De Veenboer, groot-admiraal & renegaat & zeerover
Nel Casimiri-Veenboer dook de geschiedenis in en schreef een boek over een van haar voorvaderen. Het boek is getiteld Soliman Reys, De Veenboer, groot-admiraal & renegaat & zeerover en voor 29,50 gulden verkrijgbaar bij Bruna en Mensing's Caminada.

VARIA

Landhuis Groot Santa Martha
Iedere eerste zondag van de maand houdt Landhuis Groot Santa Martha een Open Dag. Er is een keuze uit verschillende soorten krioyo-maaltijden, een buffet, lekkernijen en drankjes. Ook zijn er producten van de werkplaatsen te koop.
Tijd: 09.00 - 15.00 uur.
Toegang volwassenen: 2,50 gulden. Kinderen: 1 gulden.
Voor meer informatie: telefoon 864-7287.

Rommelmarkt/Braderie Landhuis Ascencion
In verband met renovatie van het landhuis wordt er zondag 2 september in plaats van een Open Huis een rommelmarkt/braderie gehouden. De toegang is gratis. Van 10.00 tot 14.00 uur. Voor de kleintjes is er een springkussen en popcorn. Kwarteto Klasiko i Romantico zorgt voor gezellige muziek.

Yoga voor 55 + vrouwen
In september start de cursus Yoga voor 55 + vrouwen. Ervaring niet nodig. Draag gemakkelijk zittende kleding en neem een badhanddoek mee voor op de yogamat. De cursus bestaat uit 12 lessen op de vrijdagochtend van 10.00 - 11.30 uur of zaterdagochtend van 09.00 - 10.30 uur voor 255 gulden. Telefoon info: 528.3029; info@yogacentrumcuracao.com

NOTEERT U ALVAST

Kerstmarkt
Op zaterdag 1 december organiseert Landhuis Bloemhof haar 2e Kerstmarkt van 09.00 tot 14.00 uur. Zij nodigt dan ook mensen uit die hun handgemaakte artikelen voor een redelijke prijs willen verkopen tijdens de markt. Bloemhof is op zoek naar zelfgemaakte werken en producten zoals bijvoorbeeld kerstdecoraties, kleine schilderijen, kookboeken van lokale auteurs, pepperjelly, specerijen en kruidenmixen, bewerkt textiel, voorverpakte lekkernijen en hapjes, wijn, ponche crema en andere leuke artikelen die als cadeautje kunnen dienen. Prijzen voor tafels en tenten zijn tussen de 30 en 75 gulden. Als u, of iemand anders die u kent, geïnteresseerd is om te participeren, graag snel een e-mail sturen naar info@bloemhof.an of bellen naar 7375775. De ruimte is beperkt. Wie het eerste komt, het eerste maalt!

'A breast or Two'
Expositie en kunstagenda over borstkanker. In oktober zal in de Mon Art Gallery in het Renaissance Rif Fort de expositie 'A breast or Two - Celebration of Life' te zien zijn en de uitgave van de unieke Art Desk Dairy 2013, een kunstagenda met teksten van Nicole Grimmelt-Pieternella en illustraties van Wilson García. Meer dan veertig kunstenaars, waaronder José Maria Capricorne, Tirzo Martha, Ria Houwen, Evelien Sipkes, Yubi Kirindongo, Ellen Spijkstra, Hortence Brouwn en sieradenontwerpster Rebecca Paz, hebben zich laten inspireren door de teksten van de door borstkanker getroffen Curaçaose Nicole.

De Culturele Agenda verschijnt iedere zaterdag in de Ñapa. Stuurt u alle info s.v.p. naar: agenda.cultuur@gmail.com.

De ongelijke strijd van Aletta Jacobs

Mannen in Indonesië hebben vaak meerdere vrouwen en meisjes uit arme families worden soms als slaaf gebruikt. Maar het percentage vrouwelijke hoogleraren ligt er hoger dan in Nederland en in Indonesië is zelfs al eens een vrouw president geweest! De beroemde feministe Aletta Jacobs bezocht honderd jaar geleden het toenmalige Nederlands Indië, als onderdeel van haar wereldwijde strijd voor het vrouwenkiesrecht.

Tekst en foto's: Marius Bremmer

Aletta Henriëtte Jacobs wordt geboren op 9 februari 1854 in het Groningse dorp Sappemeer. Ze is het achtste kind in een joods doktersgezin. De plattelandspraktijk van vader Jacobs was beslist geen vetpot. Als meisje van zes jaar heeft Aletta al de vurige wens om arts te worden. Helaas, in die dagen worden vrouwen simpelweg niet toegelaten aan scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs en al helemaal niet aan universiteiten zelf.

In huize Jacobs wordt geen onderscheid gemaakt tussen jongens en meisjes, zodat niemand Aletta in haar ambities dwarsboomt. Aletta moet als meisje niets hebben van huishoudelijke werkzaamheden als naaiwerk en schoonmaken. Breien wil ze wel: daar kan je tegelijkertijd bij lezen!
Na de lagere school bezoekt ze slechts veertien dagen de Jongedamesschool. Dat blijkt inderdaad helemaal niets voor haar. Daarna wordt ze als toehoorster bij de hbs toegelaten omdat de hbs in die dagen alleen jongens als leerling mag inschrijven. Haar vader moet daar overigens wel veel schoolgeld voor betalen.

In 1870 doet Aletta examen voor leerling-apotheker om de weg van de medische wetenschap alvast te verkennen.

Eenvoudig dorpskind
Nauwkeurig leest de jonge Aletta de Wet op het Hooger Onderwijs. Ze komt tot de conclusie dat geen enkel artikel met zoveel woorden vrouwen de toegang tot de universiteit ontzegt. Ze is nog maar zestien jaar als ze zich schriftelijk wendt tot de zittende minister Thorbecke met het verzoek toegelaten te worden tot de Rijksuniversiteit van Groningen. Na enige nadere correspondentie, waarbij Thorbecke de uitdrukkelijke toestemming van de vader van Aletta verlangt, krijgt ze per april 1871 akkoord om gedurende een jaar de lessen aan de 'Groningsche Universiteit' te volgen. Na verloop van dat proefjaar zou de definitieve aanvraag om te mogen studeren moeten worden ingediend. Of vrouwen mogen studeren in Nederland, zal gaan afhangen van het gedrag van Aletta Jacobs. ln haar boek Herinneringen zal ze later schrijven: 'Toen ik student werd was ik in den volsten zin van het woord een eenvoudig dorpskind, lichamelijk zwak en seksueel nog in 't geheel niet ontwikkeld. Een sterke wilskracht en de zucht om te studeeren waren de enige dingen, waardoor ik mij van andere kinderen heb onderscheiden, als dat groote woord in dit verband moet worden gebruikt.'

Bij de Rijksuniversiteit Groningen staat een beeldje van Aletta Jacobs als eerste studente, geschonken door ABN-Amro bij de opening van een nieuw filiaal.

Aletta Jacobs

Gevaarlijke kleding
Thorbecke stelt in 1871 ook de hbs in Sappemeer open voor meisjes, zodat het jongere zusje Frederique Jacobs daar leerlinge in volle rechten kon worden.
Aletta heeft een gezond verstand, blijkt tijdens de studie. Dat blijft niet onopgemerkt in kringen van critici. In haar 'Herinneringen' schrijft ze. 'Ik werd in de conservatieve en kerkelijke pers niet gespaard. Die bladen waren er stellig en alleen van overtuigd of deden het althans zo voorkomen dat juffrouw Jacobs alleen studeerde om op een makkelijke manier met mannen in aanraking te komen. En aangezien met geen mogelijkheid beweerd kon worden, dat ik van mijn toilet veel werk maakte, zagen zij in mijn eenvoudige kleeding een gevaar. lk kleedde mij zoo en niet anders. omdat ik opvallen wilde...'
Iemand schreef later: 'Haar rustige houding, die niets uitdagends had, haar intelligentie en charmante verschijning: het was bijzonder in een tijd dat men meende dat het enige levensdoel voor de vrouw was met en door de man gelukkig te zijn, waardoor zij afstand behoorde te doen van elke individualiteit.'

Seksuele voorlichting
In 1879 is Aletta Jacobs de eerste vrouw in Nederland die promoveert. Daarna vestigt ze zich in Amsterdam als huisarts. 'Blijf vooral een flink stuk beneden het gebruikelijke tarief, dan zien de medici hier ter stede, dat gij u niet als hun gelijke beschouwt', adviseerden enkele collega's.
Maar dat is Aletta tot hun verwondering niet van plan. In haar werk stelt ze misstanden in de ziekenhuizen en onder het verplegend personeel aan de kaak. Daarnaast komt ze op voor de positie van prostituees: vrouwen die in die tijd door abominabele sociale toestanden in 'het leven' terechtkomen om er op gruwelijke wijze aan geslachtsziekten te sterven.

Moderne graffiti in Amsterdam herinnert aan het gratis spreekuur dat Aletta Jacobs hield in de Amsterdamse wijk 'de Jordaan'.

Het valt slecht als ze in Amsterdam in het openbaar gaat spreken over geboorteregeling. Ze vindt: 'Het is niet in de eerste plaats de plicht van de vrouw om kinderen ter wereld te brengen, maar wel om te zorgen dat de wereld goed is waarin zij hen brengen...' Ze bepleit goede seksuele voorlichting voor jonge mannen en vrouwen. Boze tongen beweren dat door de toepassingen van de theorieën van Aletta Jacobs de aarde wellicht ontvolkt zal worden. Deze vraag heeft ze zelf ontkennend beantwoord omdat ze aan den lijve ondervonden had hoe vrouwen naar een kindje kunnen verlangen. Haar eerste en enige baby overleed een dag na de geboorte.

Als in 1883 in Amsterdam de nieuwe kiezerslijsten ter inzage liggen, vergewist Aletta Jacobs zich ervan of haar naam er ook op voorkomt. Dat blijkt niet het geval. In die tijd gold het zogeheten 'censuskiesrecht': alleen behoorlijke belastingbetalers mogen stemmen. Daar hoort zij als arts ook bij, en met de nodige bewijsstukken richt ze zich tot Burgemeester & Wethouders van Amsterdam om alsnog op de kiezerslijst te komen. Het Handelsblad schrijft: 'Onder grote hilariteit wordt Aletta's brief in de Raad voorgelezen.' B & W stellen voor haar verzoek af te wijzen en hiertoe wordt zonder beraadslaging besloten. Het antwoord aan Aletta luidt: 'Want adressante moge zich dan al beroepen op de letter der Wet, volgens de geest onzer Staatsinstellingen is aan de vrouw geen kies- of stemrecht verleend.'

Jacobs gaat in beroep bij de rechtbank, die vonnist: 'dat het onmogelijk de bedoeling van de Nederlandschen wetgever geweest kon zijn de vrouw kiesbevoegdheid te geven.'

Aletta kan zich nog slechts wenden tot de Hoge Raad in Den Haag. Die bakt zo ongeveer het slechtste arrest uit zijn geschiedenis, door met een 'om toch niet' redenering te komen: 'Zij (Aletta Jacobs) kan niet geacht worden in het volle genot van hare burgerlijke en burgerschapsrechten te zijn: want zij mist het recht om kiezer te zijn.' De Hoge Raad voegt er nog een bontere uitspraak aan toe: '...dat onder 'Nederlander en ingezetene' alleen de man moet worden verstaan, want ware het anders, dan zou dat uitdrukkelijk in de Wet zijn vermeld. Een grondwetswijziging in 1887 sluit daarna voor alle duidelijkheid de vrouw uitdrukkelijk uit van het kiesrecht. Pas na jarenlange strijd trekken in 1922 de Nederlandse vrouwen voor het eerst naar de stembus voor de verkiezing van de Tweede Kamer.

Terug naar het heden. De Nederlandse reisorganisatie Footprint Travel liet zich inspireren door de Indische reisbrieven van Aletta Jacobs, die honderd jaar geleden uitkwamen in het Nederlandse dagblad 'de Telegraaf'. Historica Dineke Stam tekende voor de inhoudelijke kant van de reis. 'Nederland en Indonesië kunnen na honderd jaar nog steeds veel van elkaar leren. De machtsverhoudingen in de wereld zijn enorm veranderd. Hoe kunnen vrouwen vandaag de dag elkaar versterken in de vrouwenbeweging van nu, in het historisch onderzoek of in de emancipatiestrijd? Hoe kunnen digitale netwerken daarbij helpen?'

Door persoonlijke ontmoetingen met actieve vrouwen uit verschillende geledingen hoopt Footprint Travel bij te dragen aan het erkennen van een gemeenschappelijk verleden en het versterken van mogelijke verbindingen.

'De wereldreizigster van toen vocht voor verbetering van de positie van vrouwen. Liefhebbers van dit thema kunnen zich met eigen gezelschap opgeven voor de themareis van Footprint Travel om in Indonesië naar de historische ontmoeting met Aletta Jacobs te kijken...

De Aletta Jacobsprijs is een prijs die om het jaar door de Rijksuniversiteit Groningen wordt uitgereikt aan 'een vrouw met een academische opleiding die een voortrekkersrol vervult op emancipatiegebied en een voorbeeldfunctie vervult voor andere vrouwen'. Recent waren dat Neelie Kroes (2010) en Els Borst (2012).

www.footprinttravel.nl

Leesvoer

Naar de overkant van de nacht

Gedurende één lange met alcohol doordrenkte carnavalsnacht is niemand wie hij is, iedereen is verkleed en speelt een rol.

Ralf was vroeger een schipperskind en zet nu als veerman de carnavalsgasten over naar de overkant van de nacht. Maar, zegt een als pater verklede man tegen Ralf, tijdens Vastelaovend ben je niet verkleed als iemand anders, tijdens Vastelaovend ben je eindelijk jezelf.

In de drukke straten van Venlo en in de volle cafés en bars houdt Ralf minutieus zijn score bij van biertjes, jenever en andere opwekkende middelen. Met zijn schippersbenen houdt hij het net zo lang vol als de meest doorgewinterde carnavalsvierders. Hij ontdekt dat het feest niet alleen gaat over drank en seks in een donker portiek.

Af en toe denkt hij aan thuis, aan zijn vriendin Sara en haar kinderen. Sara, die als schoolmeisje al verliefd op hem was. En die hij zevenentwintig jaar later weer tegenkwam in de supermarkt als alleenstaande moeder met vier kinderen. Vanaf dat moment besluit hij haar bij te staan en samen met haar de kinderen te verzorgen.

Tegen de kleurrijke achtergrond van de Vastelaovend ontvouwt zich het verhaal van een man die niet alleen de dieperliggende lagen van het feest ontdekt - de warmte, de saamhorigheid, de serieuze ondertoon van de gein en dwaasheid - maar die ook beseft dat hij zichzelf is kwijtgeraakt in de zorg voor het gezin. Uiteindelijk vindt hij zichzelf terug, bijna zoals de pater voorspelde.

Naar de overkant van de nacht stond op de longlist voor de Gouden Boekenuil, was een van de zes titels op de shortlist van de Libris Literatuurprijs 2012 en won de BNG Nieuwe Literatuurprijs.

Titel: Naar de overkant van de nacht
Auteur: Jan van Mersbergen
Uitgever: Cossee
ISBN/EAN: 9789059363281

Ars Poëtica

Poëtica

Er is geen poëzie in een te helder leven.
Op het behang is altijd een plek
die wacht op het vocht. Een vuile bek
zoekt in de laden naar onzegbaarheden.

Alles wat toonbaar is moet overschreven,
ieder gedicht gewassen in inkt
die blind van de moerassen zingt,
waarvan men ziende niets kan weten.

Er is geen poëzie in een te helder leven,
in zuivere spiegels is geen gat
waardoor men in de afgrond stapt
en in het woord valt, woest en ledig.

Charles Ducal
uit: In inkt gewassen
Uitgeverij Atlas, 2006

Huntu Kòrsou

Keerzijde van de medaille (2)

Een definitie voor biodiesel die ik vind op internet luidt als volgt: 'een type biobrandstof, een duurzame energiebron die gemaakt wordt uit plantaardige olie of dierlijk vet'. Maar is biodiesel wel echt zo duurzaam als wordt genoemd?

Tekst: Shakti-Aroena Lakhi

Grondstoffen voor biodiesel zijn onder meer afkomstig van planten die de hoogste olieopbrengsten kunnen leveren en die speciaal daarvoor geteeld worden. In Europa wordt bijvoorbeeld koolzaad geteeld voor de productie van biodiesel. In tropische landen zijn suikerriet en palmolie de voornaamste grondstoffen. En de Verenigde Staten gebruikt maïs als ingrediënt voor biobrandstoffen.

Het voordeel van biodiesel ten opzichte van gangbare diesel is dat de basisgrondstof, de plantaardige olie in dit geval, biologisch afbreekbaar is. Daarnaast komen bij de verbranding hiervan minder giftige stoffen vrij zoals zwaveloxide en koolstofmonoxide. Maar de belangrijkste reden waarom biodiesel gezien wordt als een schoner alternatief ten opzichte van de gangbare brandstof is dat bij het gebruik minder CO_2 vrijkomt. Dit is zeker een aantrekkelijke motivatie in het kader van de aanpak van de opwarming van de aarde.

Maar er is ook een keerzijde. Door het toenemende gebruik van biodiesel wordt de vraag naar gewassen waar olie uit gewonnen wordt, steeds groter. Het gevolg hiervan is dat steeds meer bossen gekapt worden om plaats te maken voor de teelt van gewassen. Op de Filippijnen en in Indonesië worden regenwouden gekapt voor de teelt van palmolie die vervolgens gebruikt wordt als grondstof voor onder meer biodiesel. Het verdwijnen van deze bossen brengt met zich mee dat de leefomgeving van bijzondere planten- en diersoorten in het geding komt.

Een ander punt waar ik mij nog grotere zorgen over maak is dat door de toenemende vraag naar gewassen als grondstof voor biobrandstof de prijzen van voedsel wereldwijd stijgen. Zo is de prijs van maïs, dat in de Verenigde Staten gebruikt wordt als grondstof voor biobrandstof, in Mexico toegenomen. Ook in Nederland is bijvoorbeeld de prijs van bier gestegen vanwege een toenemende vraag naar graan. En mogelijk draagt dit allemaal bij aan een voedselcrisis in Derdewereldlanden.

Het concept van alternatieve brandstoffen om fossiele brandstoffen langzaam aan te vervangen waardoor we minder afhankelijk worden van aardolie, is naar mijn mening zeker goed.Als ik echter voor u de vraag mag beantwoorden of biodiesel uit gewassen een duurzame energiebron is, dan is mijn antwoord een volmondig NEE. Het lijkt alsof wij geen moeite willen doen om betere en schonere alternatieven voor brandstof te vinden en ons maar richten op halfgare mogelijkheden. Wij moeten beter ons best doen.

Een beter alternatief is om gebruikte olie en vetten uit de horeca of plantaardig afval uit de industrie te gebruiken als grondstof in plaats van kostbare gewassen. Naar mijn weten wordt hiermee reeds geëxperimenteerd. Zelfs op Curaçao. Zo rijden de auto's van Curaçao Actief, een touroperator die duurzaam toerisme promoot, op biodiesel gemaakt van olie en vetten afkomstig van hotels en restaurants die anders in de beerput zouden belanden. Ja beste lezer, dit bedoel ik met 'beter ons best doen', want er zijn mogelijkheden genoeg.

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een better quality of life op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

Spotlight op dieren

Ingeklapte luchtpijp

De trachea is de wetenschappelijke naam voor de luchtpijp, de buis die de neus, mond en keel verbindt met de longen. Het is de bedoeling dat dit een redelijk stevige buis is die bestaat uit spieren die een aantal kraakbeenringen verbinden.

Tekst: Margot Hack

De ringen zijn geen echte cirkels maar hebben een C-vorm waarbij het open eind van de C naar de rug van het dier wijst. De spier die het open eind van de C bedekt, wordt het trachea-membraan genoemd.

Wanneer het diafragma afplat en de spieren tussen de ribben bewegen, wordt lucht in de longen gezogen. Wanneer de spieren de andere kant op bewegen wordt de lucht weer uit de longen geblazen. De trachea werkt dus als een pijplijn die zorgt dat er lucht in de borstholte komt. Een gedeelte van de trachea ligt in de keel en een ander deel in de borstholte.

De luchtpijp kan in elkaar zakken als de kraakbeenringen verzwakken. Als de C zijn ronding verliest raakt het membraan over het uiteinde los en wordt het fladderig. In plaats van een stevige spierlaag zal het nu dunne vliesje meebewegen wanneer er lucht passeert. Wanneer lucht de borstholte binnenkomt, bolt het membraan naar buiten en wanneer er lucht uitgeademd wordt zakt het naar binnen en vormt het een belemmering voor de luchtpassage.
Het kietelen van het membraan tegen de binnenwand van de luchtpijp zal ook voor hoesten zorgen en als de belemmering te groot wordt zal het dier in paniek raken.

Wanneer de verzwakking optreedt in het deel van de luchtpijp buiten de borstkas (dus in het keelgebied) gebeurt het tegenovergestelde; het inklappen gebeurt tijdens inademing en de opbolling gebeurt tijdens uitademing.

Hijgen en snelle ademhaling om welke reden dan ook, zal de collaps en stress verergeren wat op zijn beurt weer nog snellere ademhaling geeft en er ontstaat een vicieuze cirkel. Het probleem wordt nog verergerd doordat er een ontsteking in de luchtpijp ontstaat door het hoesten en de irritatie van het vliesje tegen de binnenwand. Dit samenvallen creëert een toename van slijmproductie, wat op haar beurt weer meer hoesten opwekt en hiermee de ontsteking weer verergert. Uiteindelijk zal het weefsel van de trachea veranderen en zijn specifieke kenmerken verliezen en de patiënt zal zienderogen achteruit gaan.

De trachea kan over de gehele lengte in elkaar zakken, maar ook alleen in een gedeelte binnen de borstholte, of alleen in het buiten-thoracale gedeelte. Een collaps van het gedeelte dat zich op de overgang keel/borstholte bevindt, is de ergste vorm.

Volgende week meer over de eventuele behandeling.

"Bij een gebroken poot is het maken van een röntgenfoto altijd noodzakelijk anders kan de behandeling nooit goed gedaan worden!"

Dierenartsenpraktijken Vredenberg, Ronde Klip, Tera Kora en Comenencia
Tel: 737-2185-737-3202

Margot Hack is dierenarts te Ronde Klip

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1. Hemelbrood; 5. hoofddeksel; 8. wandeling; 12. bijbelse figuur; 13. in elk geval; 16. windrichting; 17. overdreven; 18. rivier in Rusland; 19. computerschijf; 21. lidwoord; 22. bijgevolg; 24. geneesmiddel; 26. gast; 28. eikenschors; 30. deel van het oor; 31. nieuw; 32. soda; 35. halsstarrig; 37. soort slee; 38. geestelijke; 39. Frans lidwoord; 40. vogel; 42. voetbalterm; 45. stonde; 46. onder (in samenst.); 48. indien; 49. Ierland; 51. gespannen; 53. ijsco; 55. bevel; 56. beun; 58. oningewijde; 60. bolgewas; 61. Griekse letter; 63. dilettant; 65. rivier in Oostenrijk; 66. elektromagnetische straling; 67. plezierig; 68. legerafdeling.

VERTICAAL:
1. Onmiddellijk; 2. nakomeling; 3. achter; 4. Noorse godheid; 5. euvel; 6. tandeloos zoogdier; 7. universiteitsbode; 8. Grieks eiland; 9. geliefde van Zeus; 10. slot (D.); 11. levendig; 14. bezittelijk vnw.; 15. beteuterd; 18. gemene streek; 20. insnijding; 23. verdriet; 25. leesstof; 27. met ontblote boezem; 29. afschrift; 31. ketting zonder einde; 33. liefkozing; 34. vochtig; 35. toverheks; 36. Europeaan; 40. driftig; 41. gierigaard; 43. bewijs; 44. olievet; 46. boete; 47. walgen; 50. International Air Traffic Association; 51. bijbelse figuur; 52. biljartstok; 54. maand; 57. bloeiwijze; 59. ernstig; 62. spil; 64. getijde; 65. voorzetsel.

1	2	3		4	■	5	6	7	■	8		9	10	11
12			■	13	14				15		■	16		
17		■	18				■	19			20	■	21	
22		23		■	24		25			■	26	27		
	■	28		29	■	30			■	31			■	
32	33				34	■		■	35				36	
■	37		■	38							■	39		■
40			41			■		■	42		43			44
	■	45			■	46		47	■	48			■	
49	50			■	51				52	■	53		54	
55		■	56	57			■	58		59		■	60	
61		62	■	63			64				■	65		
66					■	67			■	68				

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

C.J. Pronk
Shiribana 5-A
Aruba

C.F. Leonora
Mahumaweg 11
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

1. Groente, deel van het lichaam, vernuft;
2. Rekening, deel van een effect, proefgewicht;
3. Part, deel van het lichaam, schade;
4. Rustteken, stad in Frankrijk, binnendijk;
5. Ontkenning, landbewerking, voldoende;
6. Vliegtuig, vangwerktuig, gebakken vloertegel;
7. Mikpunt, dwaler, deel van een huis;
8. Zuiver, koningin, plechtige inkomst;
9. Bijenkoningin, geweldig, deel van een breuk;
10. Zoom, vreemde munt, havenstad in Australië.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

■	1	■	2	■	3	■	4	■
5								
■		■		■		■		■
6								
■		■		■		■		■
7								
■		■		■		■		■
8								
■		■		■		■		■

Horizontaal:
5. Zindelijk voorover (6);
Begrenzen in de tuin (6);
6. Muziek houdt kinderen bezig (4);
Een bontmot of een luis (8);
7. Voor een gymnast in de overgang (4);
Achternaam? (8);
8. Intelligente aanpak (4);
Zij kweken tronen (7)

Verticaal:
1. Met liefde los van een hoeveelheid (8);
Dit kruid geeft weer hoop (3);
2. Hiermee gaat een tennisser meer verdienen (6);
Plaats van gevecht op een dambord (7);
3. Stap van de trap! (5);
Opschudding veroorzaken met golven (6);
4. Steek je geld in ham en kaas! (5);
Een race zonder inhoud samenvoegen (7)

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

E	K	N	E	T	E	L	S	E	G	F	A	T
I	O	F	L	O	G	K	O	H	C	S	N	A
T	T	D	N	E	N	N	A	P	S	E	V	A
O	E	N	E	M	O	K	A	N	T	K	R	N
N	R	T	R	A	A	G	N	O	O	I	E	A
D	E	A	N	S	H	O	T	T	A	R	K	F
N	A	R	A	A	P	S	S	T	G	IJ	Y	N
A	M	D	E	N	L	N	I	N	L	E	E	B
L	G	A	I	V	E	L	I	N	K	G	E	T
R	I	A	E	D	I	L	I	C	G	T	E	H
U	N	N	N	M	L	U	O	E	A	T	G	C
U	E	I	I	U	T	J	Z	M	V	E	O	E
B	L	M	V	R	K	N	E	G	D	R	D	P
B	E	N	O	S	A	N	R	E	E	N	U	S
S	A	F	I	A	T	A	R	O	B	W	I	S
A	N	D	E	M	O	B	A	N	D	J	E	W

Aanvulling
Aanzeggen
Afgesleten
Betamen
Blindenstok
Borat
Buurland
Demobandje
Diskjockey
Doge
Enigma
Fanaat
Fortuinlijk
Koter
Naad
Nakomen
Notie
Ongaar
Schokgolf
Semimilitair
Shot
Spannend
Specht
Stoten
Surveillant
Wegzuiveren
Windmolenaar

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

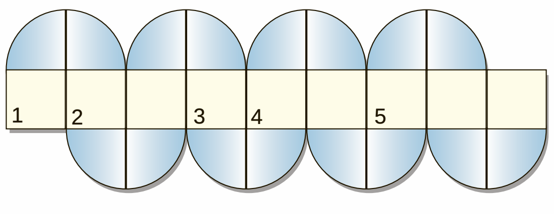

1. Ik verbied!; 2. haremslavin; 3. vitaal; 4. Turks vleesgerecht; 5. ravijn.

© Puzzelland/120901

SUDOKU

1		6	5				4	8
5		8			3			2
						6		3
8	7		2				3	4
		5		9			7	
6		3	8	7		1		
	6		1				9	
					2	3		
4	5				9			

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

4	9	2	5	7	3	8	6	1
5	1	3	6	8	9	2	4	7
8	7	6	2	4	1	5	9	3
1	3	7	4	2	5	9	8	6
6	2	4	9	3	8	1	7	5
9	5	8	1	6	7	3	2	4
2	4	5	8	1	6	7	3	9
7	8	9	3	5	4	6	1	2
3	6	1	7	9	2	4	5	8

OPLOSSINGEN VAN VORIGE KEER

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 3. Ahr; 5. apo; 10. creche; 12. insect; 13. affront; 16. ouzo; 17. temet; 18. amok; 20. eer; 22. werker; 26. karnen; 29. aloe; 30. rare; 31. muffig; 34. studio; 37. oei; 39. taks; 40. brink; 42. baar; 43. hekgolf; 45. avenue; 46. aalbes; 47. prij; 48. est. VERTICAAL: 1. Schouw; 2. keizer; 3. aha; 4. heft; 6. pint; 7. ont; 8. kermen; 9. steken; 11. armee; 14. fee; 15. oer; 19. gelig; 21. partij; 23. eau; 24. kaf; 25. rog; 26. kas; 27. reu; 28. eli; 31. matrak; 32. fokken; 33. beige; 35. daarbij; 36. onrust; 37. ork; 38. ino; 40. beer; 41. klas; 43. hup; 44. fat. Crypto-overlapper: Horizontaal: 5. Removeren; 6. meteoreng; 7. drijverbod; 8. haarlaken. Verticaal: 1. Weleervak; 2. modelvers; 3. meereraad; 4. kernkoper. Anagram: 1. lear-alert-Dartel; 2. stal-staal-Alvast; 3. trekkater-Kartel; 4. veer-vrees-Vesper; 5. leer-kerel-Eerlijk; 6. snor-senor-Nestor; 7. poos-spook-Slokop; 8. reet-renet-Tenger; 9. voer-lover-Eervol; 10. gein-lenig-Reling. Eindoplossing: DAKVENSTER Woordzoeker: CARAMBOLAGE Puzzelslang: 1. Ugli; 2. insteek; 3. kola; 4. atomium; 5. mijmeren. Het sleutelwoord luidde: UITKAMMEN

Kies voor mager rundvlees

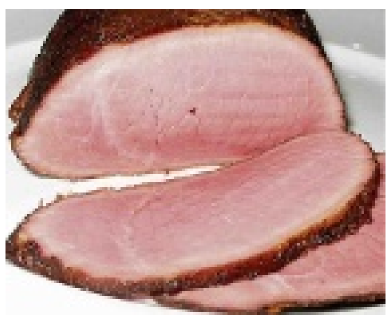

Rosbief valt in de categorie mager rundvlees. Dit bevat ongeveer 10 procent vet. In deze categorie vindt u ook mager runderpoulet ('karni stoba sin vèt'), lenderollade en bieftartaar. Vet rundvlees bevat 15 à 25 procent of meer aan dierlijk vet. Voorbeelden van vet rundvlees zijn hacheevlees, klapstuk ('chuck roast'), doorregen poulet of runderlappen ('stoba ku vèt') en ook 'skirt steak'. Bij rundvlees is het gemakkelijk te zien of het een vet stukje vlees is of niet. Hoe meer doorregen met wit, hard vet of met dikke vetranden, natuurijk des te vetter.

Tekst: Miriam de Windt

Rundervet bevat ongeveer 50 procent verzadigde vetzuren. Met andere woorden, hoe vetter het stukje rundvlees, hoe meer verzadigde vetten. Zoals bekend, indien u het cholesterolgehalte in uw bloed onder controle wilt hebben, dient u verzadigde vetten te mijden.

Voedingswaarde per 1-persoonsportie (zie tabel)

De percentages van de dagelijks aanbevolen hoeveelheden (percentages DAH) voedingsstoffen van dit vleesgerecht, geven een beeld van de bijdrage aan uw behoefte per dag. De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Voor het berekenen van de hoeveelheden en percentages voedingsstoffen zijn we uitgegaan van acht personen voor dit gerecht. Eén kilo vlees voor acht personen is iets meer dan 100 gram gaar vlees per persoon. Volgens de algemene richtlijnen van gezonde voeding én voor de verhouding dierlijke en plantaardige eiwitten, is deze hoeveelheid vlees meer dan voldoende. Op uw bord lijkt het erg weinig, maar uw lichaam heeft er toch voldoende aan.

Rosbief in creoolsaus is een goede bron van dierlijke eiwitten, ijzer en in iets mindere mate vitamine A. Dankzij de uien, paprika, tomaten en rozijnen levert dit gerecht ook voedingsvezels. De vitamine A is voor het grootste deel afkomstig van de tomaten. En de hoeveelheid vitamine C komt van de rode paprika en de tomaten. Echter, gezien de bereiding van de saus, kunt u niet rekenen op de hoeveelheden vitamine A en C voor uw dagelijkse behoefte. Door de hitte totdat de saus is ingedikt, gaan vitamines verloren.

De hoeveelheid totaal vet is afkomstig van het vlees en de olijfolie: 16 procent. Dit is voor een warme maaltijd niet teveel. Combineer dit gerecht met veel groente, zonder sausjes of met vetarme dressing en een koolhydraatgerecht zonder vet (bijvoorbeeld gekookte rijst of aardappelen) en u heeft een prachtige vetarme warme maaltijd.

De verzadigde vetten komen van het vlees. Helaas, 12 procent van het aantal verzadigde vetten die u per dag mag hebben, zit in dit gerecht. Let wel... rosbief is mager vlees en toch levert het 12 procent verzadigde vetten! Om maar niet te spreken over vette vleessoorten, zoals hachee, gehakt hoh ('karni mula'), 'spereps', spek en 'rabu'! De lering? Altijd kiezen voor mager rundvlees!

Biologisch vlees

Biologisch vlees is vlees van vrij levende, vrij grazende dieren (koeien, varkens, schapen, kippen, geiten). Ze eten natuurlijke voeding en krijgen geen antibiotica en geen hormonen. In tegenstelling tot vlees van de bio-industrie.

Om bij het thema van deze week te blijven, rosbief is rundvlees en runderen in de bio-industrie leven in stallen en hokken. Ze zien amper daglicht en lopen niet of nauwelijks in een vrije omgeving. Hun voeding bestaat uit nauwkeurig afgemeten hoeveelheden gras, granen en soja, 'verrijkt' met antibiotica, groeihormonen en andere chemische additieven. Met het doel de kalveren zo snel mogelijk te laten groeien, zonder enig risico om ziek te worden, om ze snel te kunnen slachten. Want simpelweg, zolang de dieren leven zijn er kosten, als ze geslacht worden zijn er opbrengsten. Hoe sneller ze geslacht kunnen worden, des te beter voor de 'business'.

Indien u kiest voor natuurlijke voeding, betekent dit niet per definitie dat u vegetariër moet worden. Het betekent wel dat u goed let op wat voor kwaliteit voedingsmiddelen u eet. De regel is: zo min mogelijk chemische stoffen of commerciële fabrieksproducten. Dit geldt ook voor vlees. Als u een stukje rundvlees wenst te eten, dient u vleessoorten te kiezen, die vrij zijn van medicijnen en hormonen. Hoe natuurlijker het dier heeft geleefd, des te schoner en gezonder het vlees is. Natuurlijk dient u wel de algemene regels van gezonde voeding na te leven. Niet omdat het vlees biologisch is kunt u grote porties eten.

Op Curaçao is rundvlees van vrij grazende koeien te verkrijgen. Bij schrijver dezes kunt u informatie krijgen via e-mail.

Miriam de Windt is diëtist en natural nutricionist.
Zij is te bereiken via:
T: 889-1788
C: 520-6932
E: mdewindt@scarlet.an

Voedingswaardetabel Rosbief in Krioyo-saus

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	228/ 958	11%
Eiwitten	30g	24%
Vetten	9g	16%
Verzadigde vetten	2g	12%
Cholesterol	18mg	7%
Koolhydraten	7g	3%
Voedingsvezels	2g	11%
Natrium	168mg	8%
Kalk	20mg	3%
IJzer	3.3mg	22%
Vitamine A	104mcg	13%
Vitamine B1	0.1mg	10%
Vitamine B2	0.09mg	7%
Vitamine C	29mg	41%

Kook mee met May

Rosbief in krioyo-saus

Hoofdgerecht voor 6 à 8 personen.

Ingrediënten:
2 pond rosbief
3 eetlepels witte wijnazijn
5 tenen knoflook, schoongemaakt en in plakjes gesneden

Voor de saus:
4 à 6 eetlepels extra virgin olijfolie
2 uien, schoongemaakt en heel fijn gesneden
5 tenen knoflook, schoongemaakt en heel fijn gesneden
1 rode paprika, zaden en zaadlijsten verwijderd, klein gesneden
2 promèntè (hete pepers), zaadjes verwijderd, heel fijn gesneden
5 tomaten, vellen en pitten verwijderd, in kleine stukjes gesneden
2 eetlepels tomatenpuree
Sap van een halve verse limoen
1/3 cup rozijnen
4 eetlepels azijnmengsel van de rosbief
zout en vers gemalen zwarte peper
fijn gehakte verse peterselie

Bereidingswijze rosbief:
De rosbief in een grote gesloten braadpan, op een klein pitje, met de azijn en de knoflook in ongeveer 2 uur gaar laten worden.
Het vlees uit de pan nemen en laten afkoelen.
In dunne plakken snijden.
Azijn en vleesnat bewaren.

Bereidingswijze saus:
Een pan met dikke bodem verhitten, olie toevoegen en als de olie warm is de uien, de knoflook, de paprika en de promèntè zachtjes laten bakken tot de groenten gaar zijn.
De tomaten, de tomatenpuree, het sap, de rozijnen en 4 eetlepels van het azijnmengsel toevoegen (zo nodig wat warm water toevoegen).
Alles laten pruttelen tot er een dikke geurige saus is ontstaan.
Afmaken met zout en peper. Smaak corrigeren.
De plakken rosbief bij de saus voegen en op een laag pitje een half uur in de saus laten pruttelen.
De rosbief in een schaal arrangeren en de saus erover scheppen.
Minstens 2 uur laten intrekken.
Voor het opdienen met peterselie bestrooien.
Warm of op kamertemperatuur serveren.

Eet smakelijk!
May

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Maycas del Limarí, Syrah Reserva Especial

Druivensoort: **Syrah**
Streek: **Limarí-vallei, Chili**
Kleur: **Intens rood met bruine rand**
Geur: **Bramen, bosbessen**
Smaak: **Krachtig en intens**

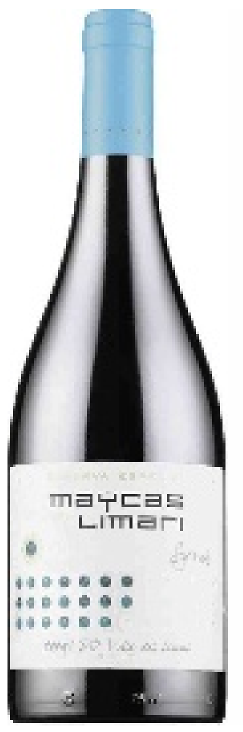

Bij een krioyo-saus hoort een pittige wijn met diepgang en dat komt goed uit, want als er wel één wijn lekker pittig is op een goede manier dan is het wel deze bijzondere Syrah.
De wijn wordt gemaakt in de noordelijke Limarí-vallei, minder bekend dan de valleien van Casablanca, Curico of Central die zuidelijker in Chili gelegen zijn. Deze vallei ligt meer dan 400 kilometer boven Santiago de Chili. De Syrah rijpt achttien maanden op grote Franse eikenhouten vaten van 600 liter om daarna nog zes maanden op fles te rusten. Wijnmaker Marcello Papa heeft er echt iets bijzonders van gemaakt, een krachtige wijn met goede zuuropbouw en smakelijke afdronk.
Ik proef bosbessen, drop, leer, hooi en granaatappel. Hoge smaakconcentratie en complexiteit, maar nooit vermoeiend. Een echte topper en een uitstekende begeleider bij het rosbiefgebraad met krioyo-saus.

Santé!

LICORES MADURO

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

Blik(je) op wijn

Mijn vriendin wil lekker gaan picknicken en daar hoort natuurlijk een lekker flesje wijn bij. Dus ga ik in de stad op zoek naar de mogelijkheden voor een gemakkelijke, edoch lekkere, picknickwijn.

Tekst: Erik van Kampen

Zaterdagmiddag. Hema. Ik sta versteld van wat ik in mijn handen heb; een plastic fles die er zo echt uitziet dat ie niet te onderscheiden is van een originele fles wijn. Op zo'n moment is het enige wat er in mijn hoofd omgaat: 'goh, dus we zijn inmiddels al zo ver'. Ik bedoel, de ophef over de draaidop ligt nog vers in mijn geheugen.

Dan zie ik vanuit mijn ooghoek blikjes met daarin Prosecco, mijn hoofd tolt, blikjes met Prosecco met daarop vet gedrukt: Picknick-Prosecco. Tsja, ik ben nogal conservatief, maar de wereld staat niet stil. Maar wijn uit een blikje… voor mij in ieder geval nog een stap te ver.

Naast me staan een meisje en een jongen van ongeveer 17 jaar oud, schat ik. 'Vet man, die Prosecco lekker gemakkelijk voor na het strand', hoor ik ze zeggen en daar hebben ze natuurlijk volkomen gelijk in. Ik voel me oud en conservatief en verlaat in haastige draf de winkel.

Woensdagmiddag. Stiltecoupé van de NS. De ultieme plek voor goede ideeën. Als we dan toch in het tijdperk zitten waarin we wijn uit plastic gaan drinken, zou het dan niet geweldig zijn om je plastic fles ook uit de muur te kunnen trekken? Zoals het vaker gaat met goede ideeën, is dat je een minuut later op je smartphone ziet dat zoiets (natuurlijk) allang bestaat. Want ja, in Amerika is The Wine - vending machine al in opkomst. Voor wie hier ook nog nooit van gehoord had, stel je de eetmuur van de Febo voor maar vervang de kroketten voor een mooi flesje wijn.

Het volgende idee schiet door mijn hoofd. Een tapje wijn halen in de winkel met je eigen fles die je nooit weg hoeft te doen, maar keer op keer kunt blijven gebruiken. Handig en ook nog eens milieubewust. Helaas, want ook dit bestaat al! Een grote container met iets wat lijkt op een tuinslang heeft ook al zijn opmars gemaakt in de Amerikaanse supermarkten.

Dit klinkt natuurlijk allemaal heel erg handig en innovatief, maar is het voor ons nuchtere Nederlanders niet een stapje te ver? Want bij de machine eerst je rijbewijs moeten scannen en in een tuutje moeten blazen ter controle, schieten we daarmee niet compleet ons doel van wijn voorbij? Ik vrees dat alle charme van het uitzoeken van je wijn als sneeuw voor de zon verdwijnt.
Toch voorspel ik een enorme opmars van gemakswijn zoals dat ook steeds meer voor eten geldt. Aan de ene kant een slechte zaak, aan de andere kant komen zo veel meer mensen in aanraking met dit prachtige product waar ik zoveel van houd.
Meer jongeren zullen in aanraking komen met wijn, waarna er vanzelf de aandrang zal ontstaan om betere wijnen te leren ontdekken.
Zijn we vroeger niet allemaal begonnen met het drinken van veel te zoete Lambrusco of iets van bessenwijn of Moscato d'Asti?
Kortom, waar gaan we voor? Gemak of het behouden van de eeuwenoude charme?

Uiteindelijk toch een romantische picknick gehad met mijn lief, heerlijke hapjes in een gezellig park met vele jeugdige stelletjes en jonge gezinnen om ons heen.
We zagen 'zoals verwacht' vele blikjes Prosecco en kunststof flessen met draaidop en schreeuwerige etiketten voorbij komen.
Ach, en wij, wij dronken er een keurige Italiaanse witte wijn uit een glazen fles met een echte 'ouderwetse' kurk, want daar voelen wij ons nu eenmaal het fijnst bij.

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

ÑAPA Business
1 september 2012

RYLA voor gemotiveerde jeugd

‘Het creëren van een nieuw bewustzijn’

“Als je iets gedaan wilt hebben moet je het zelf doen. Mensen denken vaak: de ander doet het wel. Er moet een verandering van mentaliteit komen.” Het zijn de woorden van de 18-jarige studente Veronica Perozo Alberti, oud-leerlinge van het Radulphus College, thans studerend in Tilburg. Samen met de winnaar 2012 van de Rotary Youth Leadership Award, Jordon Martina, gaf zij een presentatie aan de Rotary Club Willemstad, die zich sinds twee jaar inzet voor deze ‘RYLA’.

Jordon en Veronica

Tekst: Judice Ledeboer Foto’s: Ken Wong

Rotary Club Willemstad gelooft in de Curaçaose jeugd. Jaarlijks biedt de serviceclub maximaal 40 lokale jongeren tussen de 14 en 18 jaar de kans om ‘leadership skills’ te ontwikkelen. Afkomstig van alle schooltypes, worden zij voornamelijk via hun scholen voorgedragen wegens de bijzondere prestaties die zij hebben laten zien. Zij participeren via de Rotary een weekend lang in een intensief Youth Leadership Program, dat jaarlijks wereldwijd voor honderden jongeren wordt uitgerold. Veronica was de winnares van de RYLA vorig jaar. De beide winnaars zijn deze zomer in Washington DC geweest, waar ze drie dagen met 250 andere jonge toekomstige ‘leiders’ uit de hele wereld trainingen en workshops volgden.

Tijdens de presentatie aan de leden van Rotary Club Willemstad presenteerden de twee toekomstige ‘leiders’ een project dat ze zelf bedacht hadden. Voordat ze benaderd werden om mee te doen aan deze RYLA, hadden ze geen van tweeën ooit van de Rotary gehoord. Nu ze kennis hebben gemaakt met het doel en de filosofie van deze serviceclub vinden ze dat ook jongeren ‘bereikt’ moeten worden om te leren over het bestaan en doel van de Rotary. De organisatie omschrijft haar doel als het samenbrengen van beroepsleiders en leiders uit de zakenwereld die humanitaire diensten verlenen, het bevorderen van hoge ethische standaarden in alle beroepen en het helpen bij het opbouwen van goodwill en vrede in de wereld. Het motto van Rotary is ‘Service above Self’, waarmee wordt bedoeld: je eigenbelang ondergeschikt maken aan dat van de maatschappij. En nu deze twee jonge mensen mochten proeven aan dat wat mogelijk is als je inzet toont, ambitie hebt, kennis maakt met andere culturen, kennis vergroot door trainingen en workshops is er bij beiden een vuur gaan branden waarbij zij nog meer gemotiveerd zijn om zich te ontwikkelen tot leiders om hun gemeenschap in de toekomst te kunnen dienen.

> Leiderschap kun je leren. En hoe eerder je daarmee begint, hoe beter

De winnaar van dit jaar, Jordon, zit in de vijfde klas van het havo op de Albert Schweitzer. Zijn docent Engels vroeg hem of hij mee wilde doen aan de RYLA-wedstrijd, die door Rotaract, de jongerenorganisatie van de Rotary, werd georganiseerd. De docent vond hem een goede leerling. Uiteindelijk werd Jordon de winnaar omdat men vond dat hij leiderschapskwaliteiten had en goed opkwam voor mensen die niet voor zichzelf kunnen opkomen. “Ik stond helemaal te ‘shaken’ toen ik hoorde dat ik had gewonnen”, vertelt hij. “Ik heb in korte tijd veel geleerd. De reis naar Washington heeft me geleerd om beter samen te werken en hoe je moet communiceren met lui uit andere landen.” Veronica was vorig jaar ook door een docent benaderd om mee te doen aan de RYLA. “Het voelde niet dat ik aan een wedstrijd meedeed”, aldus de winnares uit 2011. “Ik deed het gewoon. Ik vond het wel verrassend dat anderen mij als een leider zagen. Ik had dat zelf niet door.”

Winnaars en winnaressen van over de hele wereld kwamen deze zomer bij elkaar op de campus van de George Washington University in Washington. Er waren 250 jongeren uit meer dan 40 landen. Om over elkaars cultuur en landen te leren gaven de jongeren presentaties. Sommigen dansten, anderen serveerden eten uit hun land en de twee Curaçaoënaars gaven een presentatie over hun eiland en lieten een film zien die ze van de CTDB hadden gekregen. “Niemand kende Curaçao”, zegt Jordon lachend. “Ze kenden de naam Curaçao wel van de likeur en ze dachten dat het land genoemd was naar de likeur, maar het is natuurlijk andersom.” Ambassadeurs van Finland, Maleisië, Ghana, Portugal en Nicaragua en Rotary’s District Gouverneur van Washington spraken de toekomstige leiders toe. De workshops waren gericht op leiderschap, ethiek, conflictoplossend werken en handelen en organisatorische vaardigheden. Jordon vindt dat hij vooral meer mensenkennis heeft opgedaan en motivatie om door te studeren en zich in te zetten voor de gemeenschap met zijn eigen talenten. Veronica zag haar gevoel voor ambitie groeien en raakte geïnspireerd door alle mensen die ze ontmoette.

> Er kan veel veranderd worden, geef Curaçao wat het nodig heeft; di Kòrsou, pa Kòrsou. Help de gemeenschap, help jezelf

Jordan is voornemens om lid te worden van de jongerenorganisatie van de Rotary, Rotaract. Veronica heeft wel contact gehad met de Rotary in midden-Brabant, maar ze heeft al allerlei nevenactiviteiten die haar tijd en aandacht opslokken. Ze is voorzitter van de studentengeleding van de faculteitsraad van ‘Humanities’ in Tilburg, neemt deel in de Tilburg Debate Society en doet aan stijldansen. Ze wil het daar voorlopig bij laten, want ook de studie vraagt natuurlijk aandacht.

Met de presentatie van het project dat Jordon en Veronica presenteerden aan de leden van Rotary Curaçao Willemstad wilden ze duidelijk maken dat het belangrijk is voor organisaties die zich inzetten voor de gemeenschap met acties - op welke manier dan ook - om ervoor te zorgen dat er ‘naamsbekendheid’ is en dat komt er niet ‘door één keer per jaar iets te organiseren’, zei Veronica. Ze was zeer stellig in haar visie omtrent het aanpakken van een project. ‘Er kan veel veranderd worden, geef Curaçao wat het nodig heeft; di Kòrsou, pa Kòrsou. Help de gemeenschap, help jezelf. Creëer bewustzijn’. Dat is duidelijk haar boodschap.
Jordon voegde toe: ‘Waarom moeten de volwassenen alles doen? Jongeren moeten veel bewuster zijn. Over hun land, hun leven, hun mensen, over iets waar je trots op bent. Praat hierover met vrienden. De jeugd komt vaak negatief in het nieuws en daar richt men zich op, maar de jeugd heeft ook goede intenties’, zei hij.

Met hun project willen ze de mensen en organisaties inspireren. Volgens Jordon en Veronica gaat het om zorg voor elkaar, bewustzijn, comfort en vertrouwen. Veronica: “Men zegt dat mensen egoïstisch zijn. Ik geloof dat niet. Als dat zo is, waarom zijn er dan zoveel stichtingen.” Het gaat om bewustzijn van handelen. Mensen kiezen zelf waar ze geld aan uitgeven en ieder jaar geven ze geld aan hetzelfde. Ik zeg, blijf niet bij één ding hangen. Geef eens geld aan een andere organisatie!” Wat vertrouwen betreft gaat het volgens Veronica om transparantie en duidelijkheid. “Maak zichtbaar waar gelden aan besteed worden.” Een andere optie die ze heeft is het geven van materialen in plaats van geld. “Als er rolstoelen nodig zijn, geef dan rolstoelen en laat per stap zien hoe ver men is met het realiseren van het verkrijgen van die rolstoelen. Foto’s en persberichten in de krant: de stoelen zijn besteld, de stoelen komen aan wal, de stoelen worden bij de instanties afgeleverd.”

Waarom dit project? Het gaat om het creëren van bewustzijn en om dienstverlenend te zijn. De Rotary moet volgens de samenstellers van het project zich meer laten zien en vertrouwen winnen in de gemeenschap, ook bij jongeren. Daar kunnen vooral de media een rol bij spelen. Behalve de media zien de samenstellers van het project ook dat de supermarkten een grote rol kunnen spelen bij het vergroten van naamsbekendheid bij het publiek. “Iedereen komt weleens bij een supermarkt. Hang daar borden op, betrek het personeel erbij, bedenk acties.” De doelgroep ‘jongeren’ wordt niet goed benaderd vinden de twee projectleiders. “Ik ga graag naar de film. Ik heb me verdiept in de advertenties die ik in de bioscoop zie en ik vind dat de jongeren meer betrokken moeten worden, want in de bioscoop komen veel jongeren. Daar bereik je ze”, aldus Jordon. “Het is goed om de jeugd erbij te betrekken, maar we hebben wel de hulp van de ouderen nodig.”

En dan de continuïteit voor wat voor actie of doel dan ook. “Mensen willen weten wat er met hun geld gebeurt. Ze willen weten hoe het besteed wordt. Vermeld in de media wat de opbrengsten van acties zijn, schrijf over ‘successen’ die er behaald zijn en zorg vooral voor transparantie over inkomsten en uitgaven. Het gaat eigenlijk vooral over vertrouwen en geef de mensen het gevoel dat ze ‘betrokken’ zijn.” De projectsamenstellers stellen voor om eerst een ‘pilot’ te doen. ‘Begin klein. Dan kan je zien wat er goed en niet goed gaat.”

Al met al maken de twee winnaars van de RYLA 2011 en 2012 grote indruk. Ze klinken heel overtuigend en laten duidelijk merken dat ze weten wat ze willen. Jordon wil volgend jaar in Denemarken internationaal recht gaan studeren. Hij heeft een tante die bij de Europese Unie werkt en zij is voor hem een groot voorbeeld. Veronica gaat door met haar studie Liberal Arts & Sciences met ‘major in law’ in Tilburg. En ze willen vooral hun eigen visie omtrent ontwikkeling trouw blijven. ‘Di Kòrsou, pa Kòrsou, help de gemeente en help jezelf’.

RYLA, Rotary Youth Leadership Award, is het leiderschapstrainingsprogramma van Rotary voor jongeren in de leeftijd van 14 tot 30 jaar. De RYLA benadrukt leiderschap, burgerschap en persoonlijke groei en wil aantonen dat de Rotary respect en zorg heeft voor jongeren. Een geselecteerde groep jongeren die uitverkoren is omdat ze leiderschapskwaliteiten hebben komt ieder jaar bijeen om elkaar te ontmoeten, ervaringen te delen en trainingen en workshops te volgen, waarbij leiderschap centraal staat om later hun eigen gemeenschap van dienst te kunnen zijn.

Rotarian Fatima de Windt zette de RYLA op Curaçao op. Inmiddels is dit uitgegroeid tot een groot evenement dat de Rotary Club Willemstad ieder jaar organiseert. Criteria voor de scholen om leerlingen te selecteren voor de RYLA zijn: de schoolprestatie moet boven het gemiddelde zijn, de leerling moet beschikken over een dynamische/enthousiaste persoonlijkheid en de leerling moet maatschappelijke betrokkenheid tonen. Bij de workshops wordt er gekeken naar teambuilding, basistechnieken van leiderschap, zelfvertrouwen, communicatie en cultuur.

Recht

Het vorderen van schadevergoeding van de overheid

De aanleg van nieuwe wegen, stadsverfraaiing en overige constructiewerkzaamheden door de overheid dienen in principe het algemeen belang. Van 'de burger' (zowel particulieren als ondernemers) wordt dan verwacht dat hij de daarmee gemoeide ongemakken tot op zekere hoogte duldt. Maar de vraag is, wanneer slaat dit normale maatschappelijke risico nu om in onevenredig nadeel en wat zijn dan uw mogelijkheden als benadeelde burger?

Tekst: Eline J.M. Lotter Homan

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen drie fases:
1. De fase rond de totstandkoming van het besluit zijdens de overheid tot de uitvoering van de werkzaamheden.
2. De fase na de totstandkoming van het besluit en gedurende de uitvoering van de werkzaamheden.
3. De fase na het gereedkomen van de werkzaamheden met nadien opgetreden schade.

In de eerste fase kunnen belanghebbenden bezwaar aantekenen tegen een aangekondigd besluit. Indien de overheid onvoldoende rekening houdt met de gerechtvaardigde belangen van de belanghebbenden, dan kan bij de bestuursrechter binnen een daarvoor gestelde termijn vernietiging van het besluit worden verzocht. De overheid dient bij de totstandkoming van een besluit ondermeer het zorgvuldigheidsbeginsel en het evenredigheidsbeginsel in acht te nemen. Het zorgvuldigheidsbeginsel vereist dat bij de totstandkoming van het besluit op voorhand belanghebbenden worden gehoord. Indien bij een belangenafweging de belangen van de bezwaarden toch dienen te wijken voor het algemeen belang, dan kan het evenredigheidsbeginsel vereisen dat als onderdeel van het besluit een regeling wordt opgenomen die ziet op nadeelcompensatie voor die burgers die voorzienbaar onevenredige schade zullen lijden.

In de tweede fase is het besluit zelf niet of niet tijdig aangevochten, danwel niet onrechtmatig bevonden, waardoor het besluit formele rechtskracht heeft gekregen. Het gevolg van het hebben van formele rechtskracht is dat er door de rechter vanuit wordt gegaan dat het besluit niet in strijd is met het eerdergenoemde evenredigheidsbeginsel. Er wordt dus aangenomen dat de voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen niet onevenredig zijn in verhouding tot het met dat besluit te dienen doel. Ondanks deze formele rechtskracht kan een belanghebbende, indien het besluit daartoe geen regeling bevat, een zelfstandig schadebesluit vragen aan hetzelfde bestuursorgaan dat het oorspronkelijke schadeveroorzakende besluit genomen heeft. Wordt dit verzoek tot nadeelcompensatie afgewezen, dan kan men deze afwijzende beslissing laten toetsen door de bestuursrechter. De bestuursrechter toetst daarbij aan het égalitébeginsel (het algemeen rechtsbeginsel van de gelijkheid van openbare lasten). Uitgangspunt is dat onevenredig nadelige gevolgen van een overheidsbesluit niet ten laste van een beperkte groep burgers behoren te komen, maar gelijkelijk over de gemeenschap dienen te worden verdeeld. Deze onevenredigheid ziet dus niet zoals in de eerste fase op onevenredigheid tussen de mate van voorzienbare schade in vergelijking tot het met het besluit te dienen doel. De onevenredigheid in de tweede fase ziet op onevenredigheid tussen het nadeel dat drukt op een beperkte groep burgers in vergelijking tot de overige burgers en daarmee is gelegen buiten het normale maatschappelijke risico.

De vraag wat tot het normale maatschappelijke risico behoort kan alleen worden beantwoord aan de hand van de specifieke omstandigheden van het geval. Van belang is bijvoorbeeld de duur van de werkzaamheden naar algemeen branchegebruik (de referentieperiode). Vertraging kan in tal van oorzaken zijn gelegen, waarbij steeds dient te worden gekeken of die oorzaak voorzienbaar was en voor wiens risico deze behoort te komen. Hoe meer voorzienbaar de oorzaak, des te eerder wordt aangenomen dat de overheid hierop had kunnen anticiperen en tijdig schadebeperkende maatregelen had behoren te nemen. De andere kant van de medaille is dat de voorzienbaarheid ook wordt toegepast op de burger. Indien een winkelier een nieuwe huurovereenkomst aangaat ten aanzien van een pand in een winkelstraat waarvan al plannen voor werkzaamheden bekend zijn, dan staat de voorzienbaarheid van de schade voor die winkelier aan de toekenning van schadevergoeding in de weg. Andere omstandigheden die in acht worden genomen zijn de aard van de werkzaamheden en de aard en omvang van het daardoor veroorzaakte nadeel.

In de derde fase kan men net zoals in de tweede fase een zelfstandig schadebesluit verzoeken en de afwijzing daarvan laten toetsen door de bestuursrechter. De mogelijkheid tot het kunnen vorderen van schadevergoeding voor nadien opgetreden schade staat soms ook expliciet in een wettelijke regeling vervat, zoals bijvoorbeeld de artikelen 30 en 31 Landsverordening Ruimtelijke Ordening. In tegenstelling tot de tweede fase waarbij de schade wordt geleden gedurende de uitvoering van het besluit, dus als tijdelijk nevengevolg van de plaatsvindende werkzaamheden, gaat het in de derde fase om nadien opgetreden schade die het gevolg is van het gereed gekomen eindproduct. Een voorbeeld voor schade gedurende de tweede fase is inkomstenderving door het afsluiten van wegen voor de duur van vertraagde werkzaamheden waarvan de oorzaak in de risicosfeer ligt van de overheid. Een voorbeeld voor schade gedurende de derde fase is door een omwonende aantoonbaar opgelopen vermogensschade (waardedaling nabij gelegen onroerend goed) of gezondheidsschade, welke schade zich pas na het gereed komen van het werk heeft geopenbaard.

Om bezwaarmogelijkheden niet onbenut te laten is het belangrijk om zo vroeg mogelijk uw zienswijze ten opzichte van een voorgenomen besluit aan het bestuursorgaan kenbaar te maken. Deze kan dan bij de totstandkoming daarvan zoveel mogelijk rekening houden met een ieders belangen. Voor voorzienbare onevenredige schade is het wenselijk dat een nadeelcompensatieregeling in het besluit wordt opgenomen, zodat het voor de belanghebbende burgers duidelijk is wat hun rechten (het kunnen vorderen van schadevergoeding) en plichten (het dulden van een zekere mate van hinder) zijn.

Eline J.M. Lotter Homan is advocaat bij HBN Law te Aruba. Zij buigt zich voor de Ñapa over juridische kwesties die op Aruba spelen.

Mens & Werk

'In tijden van crisis'

Wereldcrisis, Europese crisis, eilandcrisis. Overal hoort men het woord crisis vallen. Dit veroorzaakt onrust en leidt tot grote zorgen, maar dat verandert niets aan de crisis die er wel of niet is. Er zijn zelfs geluiden dat er expres stemming gemaakt wordt, maar helaas zien veel bedrijven dat hun omzet daalt omdat de consument de beurs gesloten houdt, men ontwikkelingen binnen het bedrijf op een laag pitje heeft gezet, want het gaat erom dat iedere maand de onkosten betaald moeten worden. Anders kan men de tent wel sluiten.

Tekst: Judice Ledeboer

Voor leidinggevenden is het moeilijk om in tijden van crisis medewerkers gemotiveerd te houden, terwijl er aan alle kanten bezuinigd moet worden. En wat te doen als er weer een opleving komt in de economie en er weer meer personeel nodig is? Waar haalt men de juiste mensen met het benodigde talent vandaan? Het is nu al moeilijk om de juiste persoon op de juiste plek te krijgen omdat veel werknemers niet de juiste kennis en kunde in huis hebben om op bepaalde functies te zitten. Want alleen kennis vanuit een studie, op hbo-niveau of universitair. is nog geen garantie dat medewerkers hun functie goed kunnen uitvoeren. Het gaat namelijk ook om gedrag op het werk en dat komt helemaal naar voren als er een 'crisis' is, waarbij bezuinigd moet worden en waarbij mensen binnen bedrijven elders moeten invallen. Om inzicht te krijgen in het huidige personeel en hoe dat personeel in de crisis en straks in meer positieve tijden in te zetten is, is het juist in die crisis de beste periode om personeel te meten op gedrag. Dat geeft inzicht waar de medewerkers zich verder moeten ontwikkelen om goed te kunnen functioneren. De investeringen komen er altijd uit, omdat de werkenden hun baan willen behouden en daardoor zijn ze altijd bereid om mee te gaan in nieuwe ontwikkelingen. Ze moeten wel. In tijden van crisis kan men niet achterover gaan zitten en wachten 'totdat het schip strandt'.

Een serieuze zaak om op te letten als leidinggevende is bijvoorbeeld het ontkrachten en negeren van roddel. In tijden van crisis wordt er vooral veel gepraat. Dikwijls zijn er geruchten als 'ik heb gehoord dat...', 'men zegt dit...'enzovoort. Dit moet men zien te vermijden. Transparantie is daarbij nodig en geheimzinnige vergaderingen waar de deuren gesloten blijven voor anderen zorgen alleen maar voor meer onrust. Elke ontwikkeling, goed of slecht nieuws moet direct gemeld worden aan iedereen die betrokken is en als er toch nog geruchten en roddels zijn, dan moet men die totaal negeren.

Medewerkers die inzien dat er een tandje harder gewerkt moet worden of af en toe werkzaamheden verrichten voor anderen zijn gouden krachten. Deze medewerkers verdienen op zijn tijd een compliment. Dat betekent niet dat men de anderen, die zich niet extra inzetten moet negeren, maar juist moet helpen om zich ook op een andere manier in te zetten op het werk. Uitleg over de situatie waarom er op andere manieren een beroep op mensen wordt gedaan, uitleg over de visie van het bedrijf en uitleg over de andere werkzaamheden geeft vertrouwen. Mensen voelen zich dan meer betrokken en zijn dan eerder bereid om meer te doen. De werknemers moeten ook niet gewaardeerd worden op het aantal uren dat ze draaien, maar op basis van hun bijdrage aan de behaalde resultaten.

Managers die niet achter hun medewerkers staan verliezen vertrouwen, maar andersom is dat natuurlijk ook zo. Af en toe een één-op-één-gesprek doet altijd wonderen. Belangrijk is dat er eerlijk antwoord gegeven wordt op vragen van de werknemer. Mooie praatjes leiden tot verwachtingen, die misschien niet waar te maken zijn en dan is het vertrouwen weg.

Jammer is dat bedrijven dikwijls bezuinigen op opleidingen in tijden van crisis. 'Geen geld, geen geld, geen geld'. Budgetten anders verdelen geeft altijd wel ergens ruimte in de financiën om het personeel te ondersteunen in hun ontwikkeling. Juist door de veranderingen in de afgelopen jaren op het gebied van techniek, productie en dienstverlening en andere manieren van werken door gebruik van de computer is er veel te doen op het gebied van trainingen en opleidingen. In de meeste gevallen gaat het om verandering van gedrag op de werkvloer. Kennis is gemakkelijk te vergaren via internet, boeken en andere media. Maar gedragsverandering is lastig, omdat veel mensen liever in hun zogenoemde 'comfort zone' willen blijven. Ze weten waar ze aan toe zijn zoals het nu loopt.

Met de uitstroom van veel leidinggevenden die met pensioen gaan, komen er jongeren op leidinggevende posities en die gaan meer mee met de tijd en de nieuwste ontwikkelingen, mits ze de kans daarvoor krijgen. Dat is ook iets dat in tijden van crisis niet onderdrukt moet worden. Angst voor het onbekende, want niemand weet wanneer er een economische ommekeer plaatsvindt, is vaak de oorzaak om zaken te laten gaan zoals ze altijd zijn gegaan. Door nu acties te ondernemen om later de concurrent voor te blijven zal er af en toe diep gezucht worden door het personeel en zullen beslissingnemers extra grijze haren krijgen van de zorgen. Maar besparen op verkeerde dingen, zoals op klantenservice en op de investering in personeel geeft later meer problemen dan de beslissing om juist deze zaken scherp en up-to-date te houden.

Over Management

Organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Bedrijfscultuur (3)

We hebben gezien dat in de bedrijfscultuur onder waarden en gedrag (oftewel waarden en omgangsvormen), de volgende beginselen en waarden vaak worden aangegeven als de overeengekomen, gemeenschappelijke waarden: eerlijkheid, integriteit, respect, vertrouwen, verantwoordelijkheid, dienstbaarheid, betrokkenheid, proactiviteit, goed werknemerschap, creativiteit, intrinsieke motivatie, transparantie, betrouwbaarheid, rechtvaardigheid en trots zijn.

Tekst: Jan de Ruijter

Sommige waarden zoals teamwork en continuous improvement zijn zo belangrijk dat ze in het Excel-systeem een aparte plaats en behandeling krijgen. Uiteraard moeten ook de richtinggevende waarden, de guiding principles, die naar de buitenwereld betracht worden uitvoerig geoefend, getraind en beoefend worden in de bedrijfscultuur.

Zoals reeds behandeld, legt het Excel-systeem veel nadruk op kwaliteit, de klant, service, betrouwbaarheid van de service en verantwoordelijkheid voor de service als richtinggevende waarden. Na de beschreven definities van respect en transparantie volgen nog enkele definities: Integriteit is het hebben en standvastig houden aan ethische principes en een combinatie van goed (goodness), eerlijk (honesty), oprecht (sincerity), betrouwbaar (reliable, trustworthy), fatsoenlijk/onberispelijk/onkreukbaar (decency), en onomkoopbaar zijn (incorruptibility). De definitie is nuttig omdat de praktijk ons leert dat veel mensen het woord integriteit gebruiken zonder precies te weten wat dit betekent.

Bij een vraag daarover wordt meestal geantwoord 'oh, dat heeft toch iets met eerlijkheid te maken'. Eerlijk en oprecht, onkreukbaar en onomkoopbaar zijn de sleutelwoorden. Beloftes maken en die ook nakomen, zeggen wat je doet en doen wat je zegt, iedereen volgens dezelfde principes en maatstaven behandelen, loyaal zijn aan mensen die bij een gesprek over hen niet aanwezig zijn, kunnen toegeven een fout gemaakt te hebben, standvastig leven naar je eigen waarden die een externe toets der kritiek kunnen doorstaan, zijn alle omgangs- en gedragsvormen van integriteit. Integriteit is het fundament van karakter. Het is een deugd, een positieve karaktertrek. Negatieve kernwoorden zijn fraude, omkoping en machtsmisbruik.

Karakter is een composiet van principes, fundamentele waarheden, universele beginselen. Wijsheid is een combinatie van kennis en beoordelingsvermogen. Het is een grondige theoretische en praktische kennis van, en begrip over wat goed is inzake leven en gedrag. De bekwaamheid om goede oordelen te vellen en het belijden van goede beginselen duiden op wijsheid. Het wordt vaak gezien als de hoogste trede van iemands persoonlijke groei, het komt met de tijd en het is de dochter van ervaring (Leonardo da Vinci en Goethe).

Vertrouwen is een waarde die berust op deskundigheid (competence), eerlijkheid (honesty), betrouwbaarheid (reliability) en betrokkenheid (engagement). Mensen hebben vertrouwen in iemand die deskundigheid demonstreert en uitstraalt.

Dienstbaarheid (service) is dienstbaarheid aan anderen. Goed opgeleide employees leven, beleven en stralen dienstbaarheid uit. Dienstbaarheid wordt met een lach en plezier gegeven en gedaan.

Proactief
Proactiviteit is een begrip dat ervan uitgaat dat ieder mens de architect of de programmeur van zijn eigen leven is. Als een piloot moet je met de turbulentie en het weer buiten de cockpit omgaan. Mensen moeten en kunnen weten en begrijpen wat ze behoren te doen om succesvol te zijn en zin aan hun leven te geven. Mensen zijn zelf persoonlijk verantwoordelijk voor alles wat ze doen. Hoe ze zich gedragen, aanpassen, problemen oplossen, hun familie behandelen, hun kinderen opvoeden, hoe ze eten en voor hun gezondheid zorgen. Een proactieve levenshouding bepaalt of iemand de architect van zijn eigen leven is of dat men de rol inneemt van het eeuwige slachtoffer van omstandigheden. Mensen bepalen zelf hun toekomst en hun bestemming voornamelijk doordat mensen voortdurend keuzes maken en beslissingen nemen.

De vrijheid van de mens om keuzes te maken is doorslaggevend en heeft meer invloed op iemands toekomst en bestemming dan de andere factoren zoals de genetische factoren (grootouders, DNA), psychologische factoren (ouders, opvoeding), omgevingsfactoren (vrienden, scholen, de woonbuurt), zintuigen (vroege vorming door waarnemingen via horen, ruiken, proeven, voelen, zien), sterrenbeeld (elke maand ontlokt bepaalde eigenschappen) en giften van de natuur (natuurlijke aanleg).

Om actie te bepalen en beslissingen te nemen gebruikt de mens vier kwaliteiten die mensen onderscheiden van dieren: zelfbewustzijn oftewel reflectie, verbeelding, geweten en wilskracht. Zelfbewustzijn houdt in dat de mens in staat is om te evalueren, te beoordelen en te leren van ervaringen. Mensen kunnen denken over hun gedachten, kunnen leren, gewoontes doorbreken en afleren, kunnen diep nadenken, hun humeur en gevoelens bepalen en beoordelen, kunnen vanaf een bank hun eigen leven beschouwen. Door middel van reflecteren wordt de mens zich bewust van zijn zwaktes, van dingen die hij moet verbeteren, dingen die hij moet laten staan, niet meer moet doen. Dat is de manier waarop de mens zich steeds verder verbetert en van generatie tot generatie groeit en vooruitgaat.

Verbeelding (imagination) is de gift en bekwaamheid om te creëren, oplossingen te zien, visies en toekomstbeelden te creëren en missies op te stellen.

Het geweten houdt een diep bewustzijn in van goed en kwaad, van beginselen (principes) en waarden. Het geweten is de natuurlijke gift dat ons een waarschuwingssignaal stuurt wanneer we afwijken van goede beginselen, waarden en meningen. Ons geweten is diep in ons aanwezig, het is onze innerlijke stem die continu tegen ons praat. Wilskracht is de innerlijke kracht om actie te ondernemen, om iets te doen, om iets voor elkaar te krijgen. Om iets te doen ook als het wat tegenstaat, maar toch gedaan moet worden omdat het bij je missie hoort.

(Wordt vervolgd)

Jan G. de Ruijter is bedrijfsconsultant op Aruba. Reacties: janderuijter@yahoo.com

Business Agenda

Curaçao

5 september: Cross Media Conference 'Creating New Business'
Georganiseerd door Stimul-IT.
Key note door Akamai, dat 20 procent van het wereldwijde webverkeer afhandelt en daardoor een unieke kijk heeft op wat er op het web gebeurt. Ondernemers uit binnen- en buitenland delen hun succesverhalen en Immovator en TNO tenslotte helpen u op weg om creatieve en innovatieve ideeën te vertalen naar business opportunities.
Tijd: 08.00 - 17.30 uur
Locatie: Renaissance Resort & Casino
Entree: gratis
Voor meer informatie en registratie: kijk op www.stimul-it.com of bel 738-6299.

8 september: The Excellent Me Workshop
Door inspirational speaker Gerald Chirino, onder het motto: 'When your vision is bold enough and real to you, outside factors no longer matter'. Chirino vindt dat niemand genoegen moet nemen met een middelmatig leven als gevolg van angst en conditionering. Recht door zee en no nonsens, inspiratie om je visie te volgen. A journey to significance.
Locatie: Avila Beach Hotel, La Belle Alliance Room
Tijd: 08.00 - 12.30 uur
Aanmelding: tel. 516-5265 of email journey2significance@gmail.com

14 en 15 november: Studie- en Beroepenmarkt Curaçao
Onder auspiciën van de Curaçaose Kamer van Koophandel en Nijverheid organiseert Mon Art Productions ook dit jaar weer de Studie- en Beroepenmarkt Curaçao. Jongeren en hun ouders krijgen de kans om al hun vragen te stellen over studeren en werken. Vertegenwoordigers van universiteiten, hbo's en mbo's/sbo's, bedrijven en organisaties zijn aanwezig om ze te helpen bij het maken van een keuze.
Locatie: World Trade Center
Meer informatie: www.curacaostudyfair.com/
Telefoon/fax: +599 9 462 2962.
Email: studieberoepenmarkt@gmail.com

19 september: Gratis workshops voor ondernemers
Vanwege grote belangstelling is er op 19 september nog een gelegenheid om mee te doen aan de gratis workshop voor ondernemers van Action Coach. Thema: 5 Ways to Super Profits
Aanmelden kan via telefoonnummer 737.0956 of via dutchcaribbean@actioncoach.com.
Het aantal plaatsen is beperkt.

TGIM
Eerste maandag van de maand: TGIM.
Thank God it's Monday is een informeel business happy hour. Iedere eerste maandag van de maand, maar nu op een nieuwe lokatie: De Netto Bar, Breedestraat, Otrobanda.
Van 17.00 tot 20.00 uur.

Aruba

8 september: Empowerment Seminar Personal Development
Locatie: Las Palmas Ballroom van het Holiday Inn Resort Aruba
Meer informatie en aanmelding: +297-594-3231 / +297-562-5334.

26 - 28 september: Drug Abuse Congress 2012
Congres met de nadruk op de consequenties van verslaving/psychiatrie op familie, vrienden en omgeving van betreffende personen alsmede het effect op het toerisme. Bedoeling is de expertise te verbeteren van sociaal werkers en anderen die met drugsverslaafden en psychiatrische patiënten te maken hebben. Tevens worden de mogelijkheden van zorgverleners op Aruba besproken.
Locatie: Westin Aruba Resort & Casino, Aruba
Meer informatie: http://www.congresverslavingaruba2012.com/#!home/mainPage

28 - 30 september: Expo Cas
Alles wat u moet weten over bouwen, verbouwen en onroerend goed op Aruba. Deelnemers zijn onder meer 'gated communities', binnen- en buitenfinishing, makelaars, banken. Bijna 70 bedrijven zijn vertegenwoordigd tijdens de beurs. Diverse interessante prijzen. Evenement georganiseerd door Multi Media International N.V.
Locatie: Renaissance Convention Center
Openingstijden:
28 september: 17.00 - 22.00 uur
29 september: 12.00 - 20.00 uur
30 september: 12.00 - 20.00 uur
Meer informatie: www.expocas.net

3 - 5 oktober: Smart & Sustainable Aruba goes green
Thema van de conferentie van dit jaar is 'Smart and Sustainable'. Slim beleid maken, een update met betrekking tot de ontwikkeling van nieuwe 'smart' groene technologie. Met name onderwerpen als het opslaan van elektriciteit, elektrisch rijden en smart technologie om energieverbruik van huishoudens te verlagen.
Nederlandse, Amerikaanse, regionale en internationale experts op het gebied van wind-, zonne- en maritieme energietechnologie delen hun kennis en ervaring op het gebied van nieuwe 'proven technologies' op deze gebieden. De conferentie wil een platform zijn waar kennis wordt gedeeld door verschillende internationale partijen.
Locatie: Renaissance Aruba Resort & Casino, Aruba
Meer informatie: http://www.greenaruba.org

9 - 10 november: Aruba College Fair
De beurs biedt Arubaanse leerlingen informatie over opleidingen, scholen en meer. Georganiseerd door Aruba College Fair Foundation (ACFF).
Locatie : Renaissance Convention Center
Meer informatie: www.arubacollegefair.com

Internationaal

4 - 6 september: ARE Green Conference 2012
Milieu, energie, water, recycling, duurzame steden en groene innovaties voor Latijns-Amerika. Belangrijke doelen zijn netwerken en kennismaken, het uitwisselen van kennis en ervaring, diensten en goederen met personen en bedrijven uit de branche die belangstelling hebben voor de Latijns-Amerikaanse markt.
Meer informatie: www.aregreenexpo.com
Locatie: Ciudad del Saber (City of Knowledge), Panama

12 - 14 september: 38e IATTO Forum Global Collaboration
Nieuwe trends en ontwikkelingen in internationale handel, ontmoeting met en leren van toonaangevende professionals en inspirerende keynote speakers, bezoek leidende Estlandse exportbedrijven en geniet bovendien van de prachtige middeleeuwse stad Tallinn.
Locatie: Tallinn, Estland
Contact: Email: karinilves@yahoo.com
Tel. +372 56 853 744

19 september: 2012 Global Services Summit
Thema: The New Agenda
Locatie: Grand Hyatt Washington in Washington DC.
Meer informatie: uscsi.org/about-csi/global-services-summit-2012

20 - 23 september: Caribbean Meeting & Incentive Travel Exchange
De Caribbean Meeting & Incentive Travel Exchange (CMITE) brengt vraag en aanbod op de Caribische incentive markt samen. Deelname aan CMITE is uitsluitend op uitnodiging. Evenement gebaseerd op afspraken.
Locatie: Iberostar Grand Hotel Rose Hall, Jamaica.
Meer informatie: caribbean.incentivetravelexchange.com

28 - 29 september: International Tourism Expo
Promotie en mogelijkheden verkennen.
Locatie: Convention Center Atlapa, Panama City
Contact: expoturismo@panacamara.org
Meer informatie: www.expotur.org

30 september - 2 oktober: JAPEX 2012
Jamaica Product Exchange (JAPEX) is voor Jamaica de belangrijkste beurs op het gebied van toerisme. Twee dagen met vooraf vastgestelde afspraken. Circa 150 Jamaicaanse deelnemers.
Locatie: Sunset Jamaica Grande Resort & Spa in Ocho Rios.
Meer informatie: www.japex.org/

28 - 29 september: International Tourism Expo
Deze expo is een goede gelegenheid om toerisme te promoten en de mogelijkheden te onderzoeken in Panama.
Locatie: Convention Center Atlapa, Panama City
Contact: expoturismo@panacamara.org
www.expotur.org

24 - 25 oktober: Green Energy Conference 2012
Locatie: San Francisco, Verenigde Staten
www.greeneconomygroup.com

De Business Agenda verschijnt wekelijks in de Ñapa. Informatie over zakelijke evenementen, zoals symposia, lezingen, trainingen en conferenties, zowel op Aruba, Bonaire als op Curaçao, is welkom op napa@amigoe.com.

Energie

Cuba mikt op windenergie

Cuba is van plan tegen 2020 acht nieuwe windmolenparken te bouwen. Volgend jaar is het land gastheer van de Wereldconferentie voor Windenergie.

Cuba wil een flinke impuls geven aan de ontwikkeling van windenergie in eigen land en in de rest van de Cariben, zegt de Cubaanse academicus Conrado Moreno, voorzitter van het organisatiecomité van de Wereldconferentie voor Windenergie.

Cuba telt momenteel vier windmolenparken, die samen een vermogen van 11,7 megawatt hebben. De regering plant tegen 2020 nog acht nieuwe parken te bouwen met een gezamenlijk vermogen van 80 megawatt.

De twaalfde Wereldconferentie voor Windenergie vindt van 3 tot 5 juni 2013 in Havana plaats. Een ideaal moment voor de Caribische regio om haar 'vooruitgang en ambities' op het vlak van windenergie te tonen, vooral gezien haar grote afhankelijkheid van geïmporteerde olie, zegt Moreno.

Momenteel haalt Cuba slechts 3,8 procent van zijn energie uit hernieuwbare bronnen.

Het is voor het eerst dat de conferentie in Latijns-Amerika plaatsvindt. Dit jaar vond ze in het Duitse Bonn plaats, met 500 deelnemers uit 45 landen.

Milieu

'Moorden' voor schoon water

Nu de wereld in de komende decennia waarschijnlijk te maken krijgt met watertekorten, hebben de Amerikaanse inlichtingendiensten al een doemscenario opgesteld voor de nabije toekomst: etnische conflicten, regionale spanningen, politieke instabiliteit en zelfs massamoorden.

In de komende tien jaar zullen 'veel landen die belangrijk zijn voor de Verenigde Staten, bijna zeker te maken krijgen met waterproblemen zoals tekorten, slechte waterkwaliteit of overstromingen. Dat vergroot het risico op instabiliteit en falen van de staat, en op regionale spanningen', stelde de Nationale Veiligheidsdienst in maart.

In juli voorspelde Chris Kojm, voorzitter van de Nationale Veiligheidsraad, dat tegen 2030 bijna de helft van de wereldbevolking (momenteel meer dan 7 miljard) leeft in gebieden met ernstige waterproblemen. Daardoor zou het risico op 'massamoorden' toenemen.

De krant New York Times citeerde onlangs Timothy Snyder, hoogleraar geschiedenis aan Yale University, die tijdens een symposium zei dat een 'ecologische paniek' in de komende decennia kan leiden tot massamoorden.

Upmanu Lall, directeur van het Watercentrum van de Columbia University, relativeert de doemverhalen. "Ik voorzie niet direct massamoorden als een gevolg van watertekorten", zegt hij.

Lall verwacht ook geen transnationale oorlogen of conflicten over water. "Maar ik verwacht wel dat de concurrentie in sommige grote landen zoals India kan leiden tot aanzienlijk interne tweedracht, terrorisme en sectarische conflicten." Om dat te voorkomen, zegt hij, moet er nu actie worden ondernomen.

Droogte
Een mogelijk toekomstig watertekort is een van de onderwerpen waarover momenteel gediscussieerd wordt tijdens de Waterconferentie in Stockholm.

Volgens Lall is het zeer realistisch dat de helft van de wereldbevolking tegen 2030 met ernstige waterproblemen zal kampen, zelfs zonder de klimaatverandering, als er geen maatregelen worden genomen. "Het gaat om een dringende uitdaging, vooral omdat ons megadroogten te wachten staan, zoals dit jaar in de Verenigde Staten en India."

De gevolgen van droogte kunnen groot zijn, waarschuwt hij. "Maar als we nu ingrijpen, vooral als het gaat om inefficiënt waterverbruik in de landbouw, kunnen we een ramp voorkomen."

Concrete wereldwijde stappenplannen zijn er echter nog niet. "Het is belangrijk dat dit op de hoogste niveaus wordt opgepakt om aanzienlijke problemen voor de bevolking en economie te voorkomen", zegt Lall.

Technologie
Gary White van Water.Org verwacht dat watertekorten in de komende jaren conflicten zullen veroorzaken. "Vooral in dichtbevolkte arme gebieden waar tekorten heersen. Maar ik geloof ook dat overheden uiteindelijk hun beleid zullen veranderen om grote conflicten te voorkomen."

White wijst erop dat er veel acute tekorten zullen ontstaan die een aanzienlijke impact zullen hebben op mens en economie. Maar meestal ontwikkelt een watercrisis zich relatief langzaam vergeleken met andere natuurrampen, wat tijd geeft om ervan te leren, zegt White. "Hopelijk leidt dat tot oplossingen."

"Deze crises en conflicten zullen wel juist de armen treffen, want de rijkeren kunnen technologie inzetten om bijvoorbeeld water te zuiveren of te ontzilten, of water te transporteren over grote afstanden. Voor een arme bevolking is dat veel moeilijker."

Gratis water
Op de vraag of de VN-verklaring uit 2010 dat water een basisrecht is zich moet vertalen in het gratis verschaffen van water aan armen, zegt Lall: "Ik vind dat het een basisrecht moet zijn dat iedereen in staat is te betalen voor schoon drinkwater. De betaling moet in verhouding staan tot de middelen die mensen hebben."

Momenteel betalen armen vaak meer per eenheid water dan rijken, gerekend in geld of arbeid die geïnvesteerd wordt om het water te verkrijgen. Ook zijn armen vaak niet verzekerd van een goede kwaliteit water, zegt Lall.

Betalen voor water geeft de gebruiker rechten: hij kan eisen stellen aan de kwaliteit en dat verhoogt de druk op leveranciers of overheden om schoon water te leveren. Op plaatsen waar mensen dat met succes hebben gedaan, is volgens Lall de prijs van water voor armen gedaald en zijn de kosten voor rijken niet toegenomen.

Boeken

Social media expert in een week

De opkomst van social media biedt grote kansen voor mensen en bedrijven. Het sociale web is een ongekende kennisbron die kan helpen bij het verbeteren van producten, diensten en proposities.

Dankzij nieuwe vormen van communicatie, marketing en verkoop kunnen bedrijven razendsnel hun bekendheid vergroten en hun omzet verhogen. Met simpele trucs kunnen zowel de eigen website als profielen op sociale netwerken uitgroeien tot plekken waar waardevolle interactie tot bloei komt.

In dit boek beschrijft Jeroen Bertrams hoe bedrijven met succes de zeven belangrijkste activiteiten op social media kunnen uitvoeren: luisteren, communiceren, publiceren, marketing, verkopen, optimaliseren en meten. Op Twitter, Facebook, en LinkedIn tot en met Google+, Groupon en Pinterest. Van sociale netwerken tot en met reviewsites, weblogs en fora. Van social media marketing tot en met succesvolle webcare.

Jeroen Bertrams (1974) startte zijn carrière als marketingadviseur. In 2000 werd hij internetondernemer. Hij stond aan de basis van twee sites die in korte tijd doordrongen tot de top honderd websites van Nederland. Sinds de verkoop van deze sites legt hij zich toe op het adviseren van ondernemingen op het gebied van online marketing en internetstrategie.

Hij schreef de afgelopen jaren drie succesvolle managementboeken, waaronder het zeer goed ontvangen boek Op naar de top.

Titel: Social media expert in een week
Auteur: Jeroen Bertrams
Uitgever: Scriptum
EAN: 9789055940417

MKB

Trendonderzoek

Trendonderzoek kan inzicht geven in veranderingen binnen de markt waarin u opereert, zodat u weet hoe u over enkele jaren nog steeds in de wensen van uw klanten kunt voorzien. Bertine Vermeer legt in deze column uit hoe trends elkaar beïnvloeden en hoe u door inzicht hierin meer profijt uit trends kunt halen. Vermeer is innovatie-adviseur bij InnovatieCentrum Curaçao en gespecialiseerd in product- en dienstinnovatie.

Tekst: Bertine Vermeer

Het woord trend kent verschillende betekenissen. In de modewereld is een trend datgene wat op dat moment in de mode is. Bijvoorbeeld een kleur of design dat veel wordt gebruikt. Zoiets lijkt dan vanuit het niets te komen. Opeens hangen alle winkels er vol mee. Toch zit er vaak wel een gedachte achter, die inspeelt op een consumentenbehoefte. Zo ziet u bijvoorbeeld meer vrolijke, felle kleuren en degelijke materialen in tijden van crisis. Dit is een voorbeeld van een markttrend als het gevolg van een consumententrend (behoefte aan vrolijkheid en duurzaamheid), die weer het gevolg is van een macrotrend (economische crisis).

Er zijn dus drie soorten trends: macrotrends, consumententrends en markttrends. Macrotrends zijn sociale, technologische, economische, duurzame en politieke ontwikkelingen. Ze zeggen er iets over in wat voor wereld we leven. Consumententrends gaan over consumentenbehoeften en consumentengedrag. En markttrends zeggen iets over wat er in een markt gebeurt.

Als een bepaald product 'in' is (markttrend), is dit vaak van korte duur. De populariteit van zo'n nieuw product is het gevolg van een consumentenbehoefte waar u wellicht ook op een andere en misschien wel beter manier op in kunt spelen. Het is daarom de kunst om de bron te vinden en het consumentengedrag te begrijpen. U moet er dus achter komen waar de consument op abstract niveau behoefte aan heeft en waar die behoefte vandaan komt of afhankelijk van is. Inspelen op markttrends is daarom meestal achter de feiten aan lopen. Inspelen op consumententrends is al beter, maar wanneer u weet waardoor consumententrends bepaald en beïnvloed worden, kunt u nog beter vooruitkijken, strategische keuzes maken en eventuele risico's incalculeren.

Vice versa
Markttrends zijn vaak het gevolg van macrotrends en consumententrends, maar het kan ook andersom werken. Zo beïnvloedt de anticonceptiepil demografische, politieke, culturele en economische factoren.

Anti-trends
Veel trends kennen ook een anti-trend. Is het bijvoorbeeld populair om goed te letten op je gezondheid, dan zijn er vaak mensen die hierin doorslaan, waardoor andere mensen zich gaan afvragen of het wel echt zo'n goed idee is. Zo kan bijvoorbeeld de anti-trend 'geniet en leef Bourgondisch' ontstaan. Een ander voorbeeld: In een maatschappij waarin alles snel, gepland en efficiënt moet gaan, kunnen mensen behoefte krijgen aan meer rust, spontaniteit en ongepland leven.

Trendsetters
Macro- en consumententrends kunnen dus tot markttrends leiden, maar hoe zit het dan met trendsetters? Zijn zij niet degenen die de trend bepalen?
Om weer terug te komen op de mode. Hierin zijn het inderdaad vaak beroemdheden, zogeheten trendsetters, die door miljoenen consumenten (en designers) op de voet gevolgd worden en waarvan kapsels en kleding worden gekopieerd. Zo heeft Kate Moss bijvoorbeeld de skinny jeans-trend gelanceerd. Waarom zij in het bijzonder door vrouwen gevolgd wordt, is omdat ze op een creatieve manier goedkopere kledingstukken combineert met haute couture. Op die manier wordt exclusieve mode voor een breder publiek betaalbaar. Zij is daarom de perfecte style icoon voor ontwerpers. Ontwerpers weten hoe belangrijk zo'n style icoon voor ze kan zijn en gebruiken zulke artiesten daarom vaak als uithangbord. Ze geven gratis kleding weg, in de hoop dat ze gedragen en gespot zullen worden. De trendsetter is dan dus eigenlijk een middel of medium om een trend te lanceren.

Het valt me trouwens op dat bedrijven zich vaak proberen te verkopen met zinnen als: 'Wij mogen ons met recht trendsetter noemen!' Alsof een bedrijf betere producten en diensten levert omdat het deze als eerste op de markt heeft gezet en anderen hun idee hebben overgenomen. Wat ze misschien bedoelen is dat ze nog steeds door andere bedrijven gevolgd worden. Dan zijn ze dus eigenlijk marktleider. En dat behaal je niet door de eerste te zijn, maar door continu inzicht te hebben in macro-, consumenten- en markttrends en de manier waarop deze elkaar beïnvloeden.

Samengevat:
Wilt u leren om beter in te spelen op trends op de verschillende niveaus, kijk dan regelmatig om u heen en vraag u af waarom u nieuwe dingen ziet. Probeer u in te leven in de consument en de concurrent. Naarmate u vaker op zo'n manier naar nieuwe producten en ontwikkelingen kijkt, leert u om ze steeds gemakkelijker in een context te plaatsen en kunt u beter inzicht in nieuwe trends krijgen.

Wilt u meer weten over deze column, over onze service en diensten, of een afspraak maken voor een kennismakingsgesprek? Dan kunt u contact opnemen met het InnovatieCentrum Curaçao, via bvermeer@icc.an, of (+599 9) 737-1360.

'Mode: het lijks soms uit het niets te komen, ineens hangen de winkels er vol mee'.

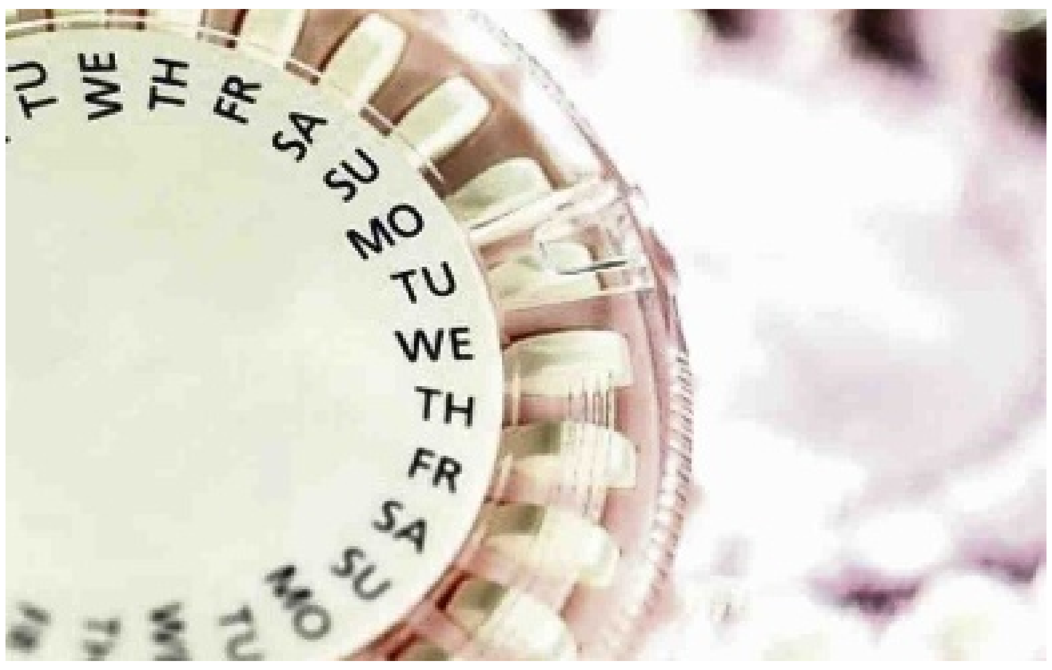

Markttrends zijn vaak het gevolg van macrotrends en consumententrends, maar het kan ook andersom werken. Zo beïnvloedt de anticonceptiepil demografische, politieke, culturele en economische factoren.

Bertine Vermeer is innovatie-adviseur bij InnovatieCentrum Curaçao en gespecialiseerd in product- en dienstinnovatie.

Het InnovatieCentrum Curaçao is een stichting die als doel heeft ondernemers te stimuleren en te ondersteunen bij duurzame innovatie van hun organisatie, producten en/of diensten. Meer informatie vindt u op www.icc.an

InnovatieCentrum Curaçao

Migratie

Argentinië migratieland

Geen enkel Zuid-Amerikaans land doet het zo goed bij migranten als Argentinië. Nog niet zo lang geleden trokken de Argentijnen zelf naar het buitenland, nu is Argentinië het beloofde land voor honderdduizenden Zuid-Amerikanen.

"De nieuwe gebouwen van de Argentijnse hoofdstad zijn neergezet door Paraguayanen", zegt Isidro Méndez met zekere trots. De zestigjarige Paraguayaan heeft een eigen bouwbedrijf en is een van de honderdduizenden buitenlanders die in Argentinië een betere toekomst zijn komen zoeken.

Meestal werk
Van 2001 tot 2010 groeide het aantal migranten in Argentinië van 1 miljoen naar 1,4 miljoen. Die zijn 'bijna volledig geabsorbeerd door de arbeidsmarkt', stelt de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM), die recent een studie publiceerde over de migratie in Argentinië.

De vele migranten worden gelokt door de aanhoudende economische groei sinds het midden van het vorige decennium en de daarmee samenhangende toename van de werkgelegenheid. Sinds de regering van Néstor Kirchner (2003-2007) is het ook gemakkelijker voor buitenlanders om zich in Argentinië te vestigen.

Door de toenemende stroom buitenlanders is Argentinië van een emigratie- in een immigratieland veranderd.

Paraguayanen
Ruim drie kwart van de migranten in Argentinië komt uit andere Zuid-Amerikaanse landen, blijkt uit de OIM-studie. De meeste komen uit de buurlanden Bolivia, Brazilië, Chili, Uruguay en vooral Paraguay (39 procent van de nieuwe buitenlanders in 2010), maar ook uit Peru.

De Paraguayanen waren in 2010 al met 550.000. De mannen werken vooral in de bouwsector, de vrouwen vooral als huishoudster. Volgens de OIM-studie is de productiviteit in de Argentijnse bouwsector van 2003 tot 2010 met 14 procent gestegen.

De tweede grootste groep immigranten zijn de Bolivianen. In 2010 waren ze goed voor een kwart van de nieuwe migranten. Ze werken vooral in de fruit- en groenteteelt en in de handel.

Devaluatie
Volgens Juan Artola, IOM-verantwoordelijke voor zuidelijk Zuid-Amerika, is Argentinië interessant 'omdat er werk is en omdat de wetgeving hen relatief gemakkelijk toelaat zich te vestigen."

De traditionele immigratie vanuit de buurlanden versnelde in de jaren negentig als gevolg van de zogeheten Convertibiliteitswet, die de Argentijnse peso bijna tien jaar lang aan de dollar koppelde, waardoor men in buitenlandse deviezen kon sparen.

Maar een solide basis voor dat systeem ontbrak en eind 2001 klapte het in elkaar. De peso onderging een zware devaluatie, de economie kreeg zware klappen. Het eindeloze banenverlies en de groeiende armoede troffen meer dan de helft van de toen 38 miljoen Argentijnen. Tienduizenden Argentijnen gingen hun geluk in het buitenland beproeven, en tienduizenden migranten keerden naar hun land van herkomst terug.

Maar nadien trok de economie weer aan en werd de migratiestroom omgekeerd.

Veel immigranten in Argentinië werken in de bouw.

"Geen enkel land in Zuid-Amerika ontvangt in verhouding zoveel migranten als Argentinië", zegt Artola. "Het is bovendien een land dat nooit migranten buitenzette, altijd open was en waar de arbeidsmarkt sterk gegroeid is sinds 2003."

Grotten van Hato

Grillig fenomeen

Wie zich enigszins verdiept heeft in tropisch Curaçao, weet dat het eiland veel meer te bieden heeft dan zon, strand en palmen. Rijd het eiland rond, ontdek de schoonheid van flora en fauna en de culturele achtergronden. Wandel rond in Scharloo en maak, in één oogopslag, deel uit van een rijke geschiedenis. Slenter door Otrobanda en proef een fractie van het dagelijkse volksleven op deze wonderschone paddenstoel. Met een beetje geluk is het, zeker op Westpunt, mogelijk oog in oog te staan met een warawara.

Tekst: Marja Berk

Maar er is meer, nog veel meer. Een van de vele schoonheden van Curaçao zijn de Grotten van Hato. Een bezoek aan deze grotten maakt een mens stil, nietig bijna. Bij de aanblik van dit grillige fenomeen wordt duidelijk gemaakt dat natuur en historie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Beheer

Monica Vrolijk weet daar alles van. Zij is geboren en getogen op Curaçao, is general manager van de Hato Caves en met name verantwoordelijk voor de promotie en coördinatie met betrekking tot bezoekers. Dit zijn echter maar twee aspecten van een veel omvattende baan.
“Het park valt sinds 1999 onder het beheer van de familie Vrolijk, en we hebben heel lang het vrijwel hier naastgelegen Hotel Holland gehad. Dat is uiteindelijk verkocht”, vertelt ze. De familie verwierf vervolgens de exploitatie van de nabijgelegen Grotten van Hato. Vrolijk: “De grotten zijn van het land Curaçao, maar zijn heel lang gesloten geweest vanwege vandalisme. Toen bleek dat ze in 1999 weer geopend zouden worden, heeft mijn vader, Hans Vrolijk, een jaar daarvoor ingeschreven om de exploitatie te mogen doen. Dat is gelukt. De overheid heeft de grotten aan natuurorganisatie Carmabi afgestaan en wij huren ze dus van Carmabi.”

Tijdens het gesprek blijkt haar liefde voor de grotten groot en de samenwerking met haar twee hoofdgidsen is haar dierbaar. Zij zijn verantwoordelijk voor de opleiding van de overige gidsen en deze twee mannen spreken ieder vier talen. Per groep wordt bepaald welke gids de grottentocht zal leiden. Een van deze gidsen, Edsel Pieter, wordt mijn privégids en niet zonder trots vertelt hij al twintig jaar, zeven maanden en twee dagen werkzaam te zijn bij de Grotten van Hato. Het aantal uren is hij even kwijt. Zijn kennis en bevlogenheid zijn groot en hij weet dat in het Nederlands, Papiaments, Engels en Spaans over te brengen. In die talen leert hij zijn cliënten wat wel en wat niet mag tijdens het bezoek. Eén van de restricties is dat je niets mag aanraken. Dat klinkt wat overdreven maar Edsel Pieter legt uit waarom dat is: “Een mens heeft een bepaald zuur in het lichaam dat bij aanraking het ontwikkelingsproces voor het vormen van de stalactieten en stalagmieten kan stilzetten. Het drupproces wordt dan stilgelegd.” En dat zou een ramp betekenen.

Rondleiding

Het deel dat voor bezoekers toegankelijk is, bevindt zich boven de grond en we beklimmen de trap naar de ingang. Wat nahijgend en met de rug naar de ingang genieten we boven van het prachtige uitzicht over de Hatovlakte en de zee. De warme wind loeit om mijn oren. “Zoals je misschien wel weet”, begint Edsel Pieter zijn rondleiding, “is Curaçao ontstaan door vulkanische uitbarstingen. Je kunt zien dat tijdens de IJstijd het zeeniveau is gaan dalen en er ontstonden drie niveaus. Je kunt het nu nog zien.” Inderdaad, als je naar beneden kijkt ontwaar je een immense trap die uit drie terrassen bestaat, eindigend in zee. Slaven gebruikten de grotten destijds om te schuilen voor hun shons, die na ontdekking hiervan, de grotten afsloten. Zeewater, zuur water en kalksteen behoren tot de drie hoofdingrediënten van de grotten. Pieter laat er nog wat technische gegevens op los, maar ik wil naar binnen. De koelte in. Fout.

Ik had beter naar zijn inleiding moeten luisteren, want kalksteen heeft de eigenschap warmte vast te houden. Het vochtigheidsgehalte in de grotten is dan ook hoog. De oppervlakte van de grotten is groot; een beperkt deel is slechts toegankelijk voor bezoekers. “Te gevaarlijk, te nauwe spelonken, te veel kruipwerk, dus te benauwd”, is de uitleg van Edsel Pieter.

Verheugd dat ik rechtop kan blijven lopen, passeren we de ingang en de eerste aanblik is al indrukwekkend genoeg. Statige stalactieten en stalagmieten heten ons welkom in een oorverdovende stilte. Slechts hier en daar verraadt het subtiele geluid van een ‘drup’ de aanwezigheid van kalkwater. U kent het verschil tussen stalactieten en stalagmieten? Ik haalde het nogal eens door elkaar. Edsel biedt mij een ezelsbruggetje: “Een stalactiet hangt aan het plafond. Je kunt het gemakkelijk onthouden omdat de C van ceiling (plafond) erin zit. Hetzelfde geldt voor de stalagmiet. Daar zit dan weer de G van grond in.” Als dit niet meer te onthouden valt, weet ik het ook niet meer.

Ik ontkom niet aan de technische kennis van mijn begeleider: “In de hele berg bevinden zich grote natuurlijke waterreservoirs. Als het regent, loopt het regenwater naar die reservoirs toe en lost het kalk op. Op die wijze krijg je een soort kalkwater dat doorsijpelt. Dat vormt de stalactieten. Omdat dat gedeeltelijk verdampte kalkwater langs de stalactiet op één punt op de grond drupt, wordt de stalagmiet geboren. Door verdamping van het water en de aanwas van de overgebleven kalk, komen die twee uiteindelijk bij elkaar en zo ontstaat er een pilaar.” Aha! “De stalagmiet groeit wat langzamer dan een stalactiet. Eén centimeter per honderd jaar.”

We lopen langzaam verder in een sprookjesachtige setting, veroorzaakt door spaarzame, maar sfeervolle verlichting. Het geheel doet wat sinister maar ook spannend aan en ik verlies Edsel Pieter niet uit het oog. Vermeende veiligheid van een groep ontbreekt voor mij, maar mijn gids loopt rond in zijn tweede thuis, zo voelt het. Hij vertelt honderduit, wijst mij op zaken die ik niet zelfstandig had kunnen ontdekken. Prachtige plekken met bergkristal bijvoorbeeld, verscholen in donkere spelonken. Zij vertegenwoordigen een geschiedenis op zich. Fossielen en kalkribben, ook wel speklappen genoemd, openbaren zich in het licht van Edsels zaklantaarn.

Even verderop blijf ik staan, overweldigd door ondergrondse schoonheid. Een heus meertje doemt voor mij op. De ruimte lijkt op een kathedraal en de hoge wanden van het meer laten een grillig patroon zien, veroorzaakt door het water dat er - oh, zwaartekracht - langs loopt. De wand zou een immens kerkorgel kunnen zijn. De bodem van het reservoir ligt bezaaid met muntjes, afkomstig uit de hele wereld. De mens probeert geluk af te dwingen door het wegwerpen van geld...

Maar er is meer dat mijn adoratie voor deze mysterieuze grotten doet toenemen. De vleermuizen bijvoorbeeld die met honderden aan het plafond hangen. Ze zijn slechts vijf centimeter groot. Sommigen dragen een jong. Ook zij bekijken de wereld ondersteboven. Wat gebeurt er eigenlijk met de uitwerpselen? Met zoveel vleermuizen zou het pad er toch mee bezaaid moeten liggen. “Kakkerlakken”, grinnikt Edsel en ik ril. Het is voor mij de enige plausibele reden voor het bestaan van de kakkerlak, namelijk het schoonhouden van de Grotten van Hato. De vleermuizen hangen stil naast elkaar, met hier en daar een dissident. Ik weet dat deze dieren door hun sonar exact weten waar ze zich bevinden en vliegen nergens tegenaan. Ook niet in uw haar dus!

Mijn nek protesteert door het omhoog kijken naar zoveel moois en ineens gaat het licht uit. Stroomstoring, denk ik. Schakelaar omgedraaid, weet Edsel. Het is om de donkerte en stilte te benadrukken. “Ogen wennen niet aan deze inktzwarte duisternis. Dat is ook de reden waarom vroeger de Arowak-indianen, de oorspronkelijke bewoners van Curaçao, zich niet in de grotten waagden. Bijgeloof, te donker, te eng en claustrofobie. Het is de reden dat je in de grotten zelf geen tekeningen van hen ziet. Buiten op de Indian Trail wel.”

Edsel troont mij naar de volgende ruimte. Als ik me bedenk dat er hier wel veel verlichting aanwezig is, wordt mij direct duidelijk waarom dat zo is. Zonlicht. Het dak van de ruimte laat een gat zien en het binnenvallende zonlicht vertoont een toverachtig schouwspel op de wanden en de grond. Het is de natuurlijke deur voor de vleermuizen die hun voedsel buiten de grotten moeten zoeken. Volgens Pieter kwam duizenden jaren geleden een deel van het plafond naar beneden. Een grote schuine wand vertegenwoordigt nog een deel van dat plafond. Deze zogenoemde ‘raamkamer’ is één van de weinige plekken waar een foto gemaakt mag worden. Waarom mag dat eigenlijk hier wel en in andere ruimtes niet? “Het is ter bescherming van de vleermuizen. Flitslicht doet ze geen goed en ontregelt deze beestjes. En hier komt het zonlicht toch al naar binnen.” Ook dat is dan weer verklaard.

Wie goed oplet kan van alles in deze grotten ontdekken. De vormen van wanden of de stalactieten of stalagmieten, prikkelen de fantasie. Edsel wijst mij op een aantal figuren die zeer bekend voorkomen, gevormd door de grillen van de natuur. Een van die figuren wil ik u niet onthouden: een heuse Madonna. Moeder Maria met kind. Gebeeldhouwd uit kalksteen door de machtige handen van Moeder Natuur zelf. Soms dwaalt Edsel Pieter alleen door zijn tweede huis waar hij nieuwe dingen ontdekt. Zelfs na al die tijd nog.

In de verte horen we zijn collega, hoofdgids Rudsel Thomas, een groep begeleiden. Regelmatig barst de groep in lachen uit. Hij brengt zijn kennis over door middel van veel humor en nog nagrinnikend verwijdert de groep zich weer. Ook Thomas beschikt over een vracht aan kennis over de geschiedenis van dit natuurfenomeen.

Deze indrukwekkende reis, door een geschiedenis van duizenden jaren, is onvergetelijk. Overigens niet in het minst door de lessen die beide, bekwame gidsen ons leren.

Knipperend tegen het zonlicht komen we weer buiten en Edsel wijst mij op de Indian Trail. “Daar kwamen de Arowak-indianen en daar lieten ze hun tekeningen achter. De indianen woonden dus niet in de grotten. Zij woonden lang geleden verderop bij twee natuurlijke bronnen, even voorbij Hato. Maar hier, op deze plek buiten de grotten, hielden ze hun ceremonies en vereeuwigden hun leven in de rotswanden. Lang, lang geleden en nog steeds duidelijk zichtbaar”, besluit hij mijn privélessen.

Ik ontmoet Monica Vrolijk weer en praat nog even met haar na. Zij wil graag kwijt dat er wat vernieuwingen op stapel staan. “Er komt een nieuwe cactustuin en een informatiehuisje over alle vogelsoorten. Het ligt in de planning dat dit alles half december klaar is.” Wie een feestje wil geven of een receptie wil houden is absoluut welkom in het park van Hato Caves. Dat evenement wordt dan wel buiten gehouden. Want aantasting van ‘haar’ grotten, in welke vorm dan ook, is Monica Vrolijk een gruwel!

Speciale entree prijzen van
1 t/m 30 september 2012
voor ingezetenen van Curacao op vertoon van I.D.!
Nafl.10,50 voor volwassenen
en Nafl.6,50 voor kinderen t/m 12 jaar.
Dagelijks geopend van 09.00 tot 16.00 uur. telf.8680379
email:curacaohatocaves@gmail.com
website: curacaohatocaves.com